

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pili, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 3 (645)

2008 m. vasario 9 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Š iame numeryje

8-9 Kun. Pranas
BIELIAUSKAS

**Vilniaus
dienoraštis**
(1915 - 1918 m.)

7-14

Lietuviškas baras

Nr 17 (25)

PRENUMERUOKITE !!!

2008 METAMS

„Vorutą“

1 mėn.	–	3.00 Lt
3 mėn.	–	9.00 Lt
6 mėn.	–	18.00 Lt
9 mėn.	–	27.00 Lt
10 mėn.	–	30.00 Lt

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima prenumeruoti
internetu, adresu: www.post.lt
skyrelyje „prenumerata“ pasirinkti
laikraštį „Voruta“

Vasario 16-osios dešimtmetis Klaipėdos krašte

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Klaipėdos krašto veikėjai ir valdžios atstovai (centre – gubernatorius Antanas Merkys; Jonas Aušra sėdi dešinėje (jam ant peties ranką padėjęs Kristupas Lekšas) po kelerių metų (1931)
Tęstą skaitykite 14 p.

Paroda primena savojo krašto praeitį

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Panevėžio kraštotyros muziejaus darbuotojai pradėjo rengti temines parodas, kurios skirtos Lietuvos valstybės atkūrimo 90-osioms metinėms paminėti. Pirmoji šio ciklo ekspozicija pavadinta „Už viską brangesnė“. Po prasmingu pavadinimu slepiasi Onos Rūtos ir Kęstučio Vlodo Kuzmų medžio skulptūrėlės ir drožiniai.

– Ekspozicijon pateko viskas, ką nuo įkyrių, nepageidautinų akių tarybiniais metais saugojo Daukniškių kaimo, Lėvens parantėje stūksančios sodybos erdvi seklyčia, klėtelė, – pasakojo parodos organizatorė Alfreda Petrulienė.

Nukelta į 14 p.

Lietuvos visuomenė šventė Vilniaus gimtadienį

Mgr. Žilvinas RADAVIČIUS, Vilnius

Šventės dalyviai prie paminklo Gediminui

Tęstą skaitykite 11 p.

Mažoji Lietuva**Kalėdų šventės Karaliaučiaus krašto mokyklose**

Praėjo gražiausios metų šventės. Keturi advento savaitės – tai atėjimo, laukimo metas, kai mes, Karaliaučiaus krašto mokytojai, su savo mokiniais ruošiamės Kalėdoms, supažindiname su jų tradicijomis ir papročiais, laužėme kalėdaičius, gaminame žaisliukus, puošėme eglutes.

Jau tapo tradicija, kad baigiantis kalendoriniams metams Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės pirmininkas p. Sigitas Šamborskis sukviečia lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojus, jaunimo meno saviveiklos kolektyvų vadovus, lietuvių bendruomenių pirmininkus į vakaronę Paneunėje. Kalbėjome apie praeitus metus, atsisveikinome su jais. P. Sigitas pasveikino su Kalėdomis ir artėjančiais Naujaisiais metais, linkėjo prasmingo darbo kitais metais, mokytojams įteikdamas kalėdinius atvirukus, 2008-ųjų simbolį – pelytę ir lietuvišką kalendorių. Mokiniais atvežė gražius sveikinimus ir saldžiąsias kalėdines dovanėles, be kurių neįsivaizduojame Kalėdų, tarsi padovanodamas krašto lietuviukams dalelę Lietuvos. Nuoširdžiai dėkojame p. S. Šamborskui, ieškojusiam gerųjų rėmėjų, kad galėtų pradžiuginti mūsų moksleivius.

Dėkojame Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui, prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės už dėmesį mums, Karaliaučiaus krašto mokytojams, už sukurta šventinę nuotaiką.

Lenkviečių (Lunino) pagrindinėje mokykloje

Mokytoja Aldona Bursteikienė gruodžio mėnesį mokiniams pasakojo apie Advento prasmę, gamino žaisliukus eglutei, ruošė kalėdinius sveikinimus, puošė eglutę lietuvių kalbos kabinete ir švenčių progą išleido sienlaikraštį. Pradinių klasių moksleiviai ant iškirtų eglučių piešė žaisliukus ir girliandas bei nupiešė dovanėles, kurias norėtų gauti.

Naujojoje (Timiriazovo) vidurinėje mokykloje

Mokykloje lietuvių kalbą dėsto A. Bursteikienė. Salėje prie Kalėdų eglutės šoko, dainavo ir deklamavo eilėraščius. Geriausiu šokėju buvo pripažintas ketvirtos klasės mokinys Romas Butkevičius, gavęs prizą – didelį maišelį saldainių.

Lietuviškų šeimų moksleiviai gavo kalendorių, kitų suvenyrų.

Tilžės (Sovetsko) 1-oje internatinėje mokykloje

Šitoje mokykloje mokosi našlaičiai arba tėvų globos netekę mokiniai, norintys šilumos ir dėmesio, todėl labai laukia Kalėdų. Jie gavo įvairių dovanų: suvenyrų, saldainių, įvairių saldumynų. Šiemet pirmą kartą Tilžės (Sovetske) miesto centre buvo pastatyta prakartėlė, prie kurios pabuvojo lietuvių kalbos ir etnokultūros fakultatyvo mokiniai. Jie dalyvavo miesto šventėje prie eglės, kur šoko bei dainavo. Geriausio fakultatyvo moksleiviai dalyvavo ekskursijoje į Karaliaučių (Kaliningradą), pasigrožėjo Kalėdų eglute ir šventiškai pasipuošusiu miestu.

Kraupiškio (Uljanovo) vidurinėje mokykloje

Nors mokykloje ir vyko remontas, bet mokinių nuotaika buvo šventiška. Koridoriuje paruošėme kalėdinę ekspoziciją, iš popieriaus karpėme eglutes, angeliukus, snaiges, kiekvieną savaitę uždegėme po vieną Advento žvakutę. Pynėme didelį adventinį vainiką, jo viduryje užžiebėme didelę

žvakę, skleidžiančią šilumą ir šviesą, prie jos padėjome auksinės spalvos spindulius. Adventas – tai laikas, kurio metu tiesiami keliai nuo vieno žmogaus pas kitą. Uždegtas mažas žvakutes mokiniai vienas kitam perdavė tarsi žiburį – žvakutės šilumos. Prie vainiko dėjome raudonus obuolius – medžio vaisius, kankorėžius simbolizuojančius blizgesį ir turtingumą. Papylėme ir didelių lietuviškų saldainių, kuriuos kartu su sveikinimais perdavė Tauragės klubas „Vėluma“. Mokiniais buvo išdalinti saldainiai, žaislai, obuoliai, sveikinimai. Jie laukė Kalėdų ir Kalėdų senelio su dovanomis.

Dėkojame už sveikinimus Tauragės moksleivių kūrybos centrui, su kuriuo esame pasirašę bendradarbiavimo sutartį.

Žemesniųjų klasių moksleiviai dalyvavo karnavale, prie eglutės atvyko Kalėdų senelis su dovanomis, o vyresniųjų klasių – šventinėje vakaronėje.

Ragainės (Nemano) 2-oje vidurinėje mokykloje

Ragainėje į Kalėdinės eglutės šventę susirinko gausus būrys mokinių, tėvelių, senelių ir močiukių. Prasidėjo Kalėdinis – Naujametinis karnavalas. O Kalėdų senelio vis nebuvo... Vaikams teko garsiai jį pašaukti:

„Kur, seneli, tu esi?
Laukiame tavęs visi.
Susirinkome anksčiau,
Nevėluok, ateik greičiau!“

Na ir tik sudainavus naują dainą apie eglutę tarpduryje pasirodė Kalėdų Senelis. Jam paprašius buvo įžiebtą didžiulę eglę, stovinti salės viduryje.

Džiaugsmui nebuvo ribų, nes Kalėdų senelis ir jo padėjėjai atsinešė daug dovanų. Vaikai senelį pradžiugino dainelėmis apie Kalėdas ir Naujuosius metus.

Seneliui šiek tiek pailsėjęs, prasidėjo žaidimai prie eglutės. Kalėdų senelis suko si ratelio viduryje bei rateliuose. Vaikams taip norėjosi paimti jo ranką, palaikyti lazda, padeklamuoti išmokus eilėraščius. Nė drašiai tarė žodžius pirmokai, drąsiau antrokai. Trečiokai vaizdavo išeinančiuosius 2007 metus ir ateinančiuosius 2008 metus, kurie aiškino:

„Viso turim, visko nešam
Mes Naujieji metai.
Visko pasirinkit prašom,
Ką tik akys mato“

2008 metai iš savo krepšio pabėrė daug penketukų, lipdukų, saldainiukų. Kas sušpėjo, pasirinko.

Eiles vėl keitė žaidimai, žaidimus – vyresniųjų mokinių posmai.

Kalėdų senelis gal ir pavargo. Tačiau teko pildyti vaikų lūkesčius. Buvo dalinamos dovanėlės: saldainiai, rašikliai, žymekliai, blonknotukai...

Šventė baigėsi. Mokiniai ir jų tėveliai dėkojo mokytojams už gražią šventę.

Grupė geriausiųjų Ragainės antrosios vidurinės mokyklos mokinių 2008 metų sausio 3 d. buvo pakviesti į Naujametinės eglutės šventę Tilžėje, kurią organizavo Lietuvos konsulas.

Karaliaučiaus krašto mokyklų vadovai, lietuvių kalbos ir etnokultūros mokytojai, lietuvių kalbos besimokantys mokiniai ir jų tėvai dėkoja Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijai, jos pirmininkui p. V. Trumpjonui, Karaliaučiaus krašto lietuvių bendruomenės pirmininkui p. S. Šamborskui už paramą organizuojant šventes šiose mokyklose.

*Emilija Algudė BUKONTIENĖ
Kraupiškio (Uljanovo) vidurinės
mokyklos mokytoja*

Naujosios (Timiriazovo) vidurinė mokykla. Mokiniai laukia pasirodymo karnavale prie kalėdinės eglutės

Tilžės (Sovetsko) internatinės mokyklos mokiniai prie prakartėlės

Lenkviečių (Lunino) pagrindinė mokykla. Mokiniai ruošiasi šv. Kalėdoms

Kalėdų šventė Tilžės (Sovetsko) 1-oje internatinėje mokykloje

Iš evangelikų liuteronų istorijos

Pirmosios ekumeninės pamaldos Lietuvoje

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Tauragės parapijos 400 metų jubiliejinių ekumeninių pamaldų, įvykusių 1967.VI.25 Tauragėje Martyno Mažvydo v. bažnyčioje, dalyviai: iš kairės į dešinę kun. d. P. Knispelis, dek. J. Armonaitis, ev. ref. kun. P. Jašinskas, pravoslavų Bažnyčios atstovas protoijerėjus J. Semionovas, Estijos arkivyskupas Dr. J. Kiivitas, Latvijos arkivyskupas Dr. G. Tūrs, Romos kat. Bažnyčios atstovas dek. S. Gorodeckis, ev. ref. kun. M. Frankas ir vietos kun. J. Kalvanas.

Ekumeninės maldų savaitės metu prisiminkime šių pamaldų pradžią Lietuvoje.

1965 XII 5 d. (II Advento sekmadienį) Šilutės evangelikų liuteronų bažnyčioje, iškilmingai minint LELB senjoro Vilhelmo Burkevičiaus (1885 XII 6 – 1971 III 8) 80-ties metų jubiliejų, įvyko pirmosios tarpkonfesinės (ekumeninės) pamaldos Lietuvoje, kuriose dalyvavo ne tik Lietuvos Romos katalikų (prelatas Rapolas Kuodis iš Žemaičių Naumiesčio) bei stačiatikių (protoijerėjus Joann Semionov) aukšti dvasininkai, bet ir Latvijos bei Estijos liuteronų arkivyskupai dr. Gustavs Tūrs (1890 – 1973) ir dr. Jaan Kiivit (1906 – 1971) su palydovais. Reikia pabrėžti, kad tose pamaldose pirmą kartą Pabaltijyje dalyvavo Romos katalikų ir pravoslavų Bažnyčių kunigai. Prisiminkime, kad tų metų gruodžio mėnesį buvo priimti paskutiniai Visuotinio Vatikano II susirinkimo dokumentai. Tik tada, po kelių šimtmečių tarpkonfesinių nesutarimų, protestantai buvo pripažinti ne „eretikais“, o tikėjimo broliais. Todėl ir tapo galimas toks dvasininkų pakiliai praėjęs susitikimas. Jame dalyvavo ir arkivyskupo pavaduotojas vyskupas Peteris Kleperis (1904 V 4 – 1968 IV 21), 1968 III 23 d. išrinktas Latvijos ELB arkivyskupu vietoj į pensiją išėjusio G. Tūro. P. Kleperis Latvijos arkivyskupu buvo vos nepilną mėnesį – jis nuo širdies smūgio netikėtai mirė greitajame traukinyje Maskva-Budapeštas-Belgradas (stotyje Chmelnickaja), vykdamas į tarptautinę liuteronų mažumų Bažnyčių VI konferenciją Budapešte, kurios tema buvo „Mokslinis Biblijos aiškinimas (egzegezė)“. Ar iš tiesų jis mirė savo mirtimi? Gal sovietų valdžia prikišo savo nagus? Beje, konferencijoje dalyvavo ir kun. lic. J. Kalvanas.

Kitos tokios ekumeninės pamaldos vyko 1967 VI 25 d. Tauragėje, švenčiant šios ev. liuteronų parapijos 400 metų jubiliejų. Jose dalyvavo Latvijos arkivyskupas G. Tūrs su vyskupu P. Kleperiu, Estijos arkivyskupas J. Kiivit su generaliniu sekretoriumi Augustu Leepinu ir pirmą kartą šios

parapijos gyvavimo istorijoje čia atvyksta pasveikinti ir kitų konfesijų atstovai: pravoslavų protoijerėjus J. Semionov ir Romos katalikų dekanas Tauragėje Stanislovas Gorodeckis. Juos pasitiko mūsų senjoras V. Burkevičius su savo kunigais. Tuo būdu šiose iškilmėse pasireiškė trijų Pabaltijo tautų ir konfesijų taikus ir broliškas bendravimas (ekumenija).

O trečią kartą jos vyko taip pat Tauragėje 1975 VII 27 d., minint LELB senjoro Jono Kalvano (1914 IV 24 – 1995 I 15) ordinacijos 35-erių metų jubiliejų. Jose dalyvavo J. Kalvano studijų draugas Latvijos arkivyskupas dr. Janis Matulis (1911 - 1985), Estijos arkivyskupas Alfredas Toomingas (1907 - 1977), LERB senjoras Povilas Jašinskas (1889 - 1982) iš Biržų, Vilniaus ir Lietuvos pravoslavų vyskupas Germanas, tauragiškis protoijerėjus J. Semionovas (1910 - 1986), o katalikų dekanas klebonas kun. Alfonsas Sirus (1918 - 1976) perdavė Telšių vyskupo Juozapo Pletkaus (1895 - 1975) sveikinimus. Tauragės dekanas taip pat pastebėjo, kad mes prieš kelis amžius pradėjome eiti kiek skirtingais keliais, tačiau einame į tą patį tikslą, trokšdami geriau pažinti Jėzų Kristų ir siekdami amžinybės. Nors mūsų keliai ir skiriasi, - bet jungia viena idėja: *Ego vado ad Patrem – Aš einu pas Tėvą!* (Jn 16, 17). Po pamaldų svečiai ir parapijų bei Konsistorijos nariai dalyvavo kukliose vaišėse, kur dar buvo pasakyta nuoširdžių sveikinimo žodžių ir įteikta dovanų. Taip pat perskaityti Kau no katalikų vyskupo Liudviko Povilionio (1910-1990) ir kt. raštiški sveikinimai.

1971 VII 25 d., 1974 VIII 18 d. Biržų ev. reformatų bažnyčioje (pašventinta 1874 VIII 18 d.) vyko ekumeninės pamaldos, kuriose dalyvavo vietos reformatų, liuteronų ir ev. baptistų atstovai. Jose dalyvavo ir senjoras J. Kalvanas. Beje, šioje bažnyčioje kelis dešimtmečius pakaitomis jie ir laikė savo pamaldas, kol įsitaisė atskiras maldos namas (liuteronų bažnyčia sudegusi karo pabaigoje 1961 m. buvo nugriauta).

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2008 metais

1878 m. Naujakiemyje (Pilkalnio aps.) gimė Albertas **Storosta**, Mažosios Lietuvos pedagogas, kompozitorius, dainininkas, vargonininkas. Vydūno brolis.

Mirė 1905 m.

1873 m. gimė Friedrich **Imma**, Batakių ev. liuteronų parapijos kantorius (1899-1910), pirmasis vertėjas iš latvių kalbos. Išvertė į lietuvių kalbą ir išleido J.V. Sakranovičiaus (Zakranovičs Janis Vilhelms) „*Dievo tarnas dr. Martins Lutėrus*“ (1905) ir V. Plutės (Plutte, V., tikr. Olavs Vilis) „*Švento rašto nusidavimai*“ (t. y. istorija, 1907 ir 1926 (2 leidimai)). Įsteigė Blaivystės draugiją.

Mirė 1910 m. Batakiuose (Gerviečiuose), palaidotas parapijos Mažintų kapinėse.

1868 m. gimė Karlas **Janzas**, muzikos mokytojas, kompozitorius. Harmonizavo lietuvių liaudies dainas ir giesmes, kuriomis papildė Maž. Lietuvos lietuvių giedotojų draugijų repertuarą.

Mirė XX a. pr. (*MLE, 1, 632)

1863 m. gimė Francas Oskaras **Tecneris**, vokiečių etnografas, K. Donelaičio archyvo tyrinėtojas. Su žmona išvertė į vokiečių kalbą 70 lietuviškų dainų (1897).

Mirė 1919 m.

1858 m. gimė Albertas **Cvekas (Zweck)**, vokiečių istorikas. Luizės gimnazijos vyriausiasis mokytojas. Mažosios Lietuvos kraštotyrininkas, išleido knygą „Lietuva. Kraštotyra ir etnologija“ (1898).

Mirė po 1916 m.

1848 m. Jurbarkė (Įsruties aps.) gimė Martynas **Keturakaitis**, Tauragės kunigas (1883-92), knygnešys, liuteroniško turinio raštų parengėjas.

Mirė 1911 III 15 Collinsvillėje (JAV). (*MLE, 2, 82)

1798 m. gimė Karolis Eduardas **Cigleris**, leksikografas, vertėjas, prekyautojas lietuviškais knygomis.

Mirė 1881 m.

1783 m. Gastose gimė Endrikis **Budrius**, Mažosios Lietuvos literatas, tautosakos rinkėjas, kanklių meistras, vargonininkas, mokytojas.

Mirė 1852 m. Bredūnuose, netoli Pilupėnų. (*MLE, 1, 220)

1643 m. Laukiškoje gimė Frydrichas **Partatijus**, ev. liuteronų kunigas, Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojas, vertė į lietuvių kalbą ir pats eiliavo giesmes, lygino lietuvių kalbą su graikų kalba (surado apie 400 žodžių, tariamai kilusių iš graikų kalbos).

Mirė 1687 ar 1688 m. Įsrutyje. (*MLE, 3, 435)

Apie 1618 m. Klaipėdoje gimė Vilhelmas **Martinis**, Rytų Prūsijos lietuvių raštijos darbuotojas, ev. liuteronų kunigas.

Mirė 1671 m. Verdainėje. (*MLE, 2, 743)

Apie 1553 m. Bartuose gimė Mykolas **Sapūnas (Sappun)**, ev. liuteronų kunigas, Mažosios Lietuvos raštijos darbuotojas, spėjamas 1573 m. postilės perrašinėtojas. Mirė 1630 m. Pilupėnuose.

1533 m. Tiuringijoje gimė Jonas **Hopneris** vyresnysis, ev. liuteronų kunigas, vienas iš Jono Bretkūno „Biblijos“ vertimo (1590) korektorių. Su J. Sperberiu 1590 m. sudarė Įsruties vyskupijos lietuvių parapijų bei kaimų sąrašą.

Mirė 1593 m. Įsrutyje. (*MLE, 1, 574)

1273 m. nužudytas Herkus **Mantas**, Didžiojo prūsų sukilimo (1260-1274) vadas prieš kryžiuočius. (*MLE, 1, 563)

2008 sausis

1688 I 1 gimė Vilhelmas **Vilkas** (Wilcke), Klaipėdos šv. Jono ev. liuteronų bažnyčios kunigas (1709-1745), Vitenbergo universiteto filosofijos dr.

Mirė 1745 m.

1783 I 6 Joneikiškėje (Pakalnės aps.) mirė Kristijonas **Lovynas**, vertėjas, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo. Išvertė religinės ir didaktinės literatūros („Evangeliškas malonės davadas...“, 1768; „Pamokinimas apie užauginimą vaikų“, 1782), sueiliavo giesmių, buvo parengęs jų rinkinėlį.

Gimė 1721 XII 15 Barštyne. (*MLE, 2, 688)

1993 I 10 Šilutėje kunigu diakonu ordinuotas Ridas Jonas **Tamulis** (gim. 1966 XI 21).

1773 I 12 Rusnėje mirė Jonas **Braškys**, 1737-1740 m. vertęs į lietuvių kalbą Prūsijos valdžios įsakus. Baigė Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo.

Gimė 1714 VII 27 Želvoje (Įsruties aps.). (*MLE, 1, 203)

1923 I 15 lietuvių sukilėliai užėmė Klaipėdą - ši data (**Klaipėdos krašto sukilimas**) yra viena iš šešių pačių svarbiausių Lietuvos istorijoje, nes Lietuva atgavo uostą prie Baltijos jūros.

1723 I 23 Mozūrijoje (dabar Lenkija) gimė Povilas **Šrederis**, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo. Jo giesmių pateko į G. Ostermeyerio ir K. Milkaus giesmynus.

Mirė 1796 XII 7 Balėtuose (Darkiemio aps.).

1993 I 23 atkurta **Kėdainių** evangelikų liuteronų parapija. Dabartinė mūrinė bažnyčia pašventinta 1679 m.

1873 I 25 Kaukėnuose mirė Karolis Leopoldas Frydrichas **Neisas**, rengęs religinę literatūrą („Pamokinimas apie maldą“, 1854; „Evangeliškos mišknugos“, 1856, ir kt.), teikęs medžiagą G. Nesselmanno žodynui, redagavęs „Nusidavimus apie evangelios praplatinimą...“. Studijavo Karaliaučiaus universitete, kunigavo.

Gimė 1814 V 5 Stalupėnuose. (*MLE, 3, 254)

1573 I 28 **Varšuvos konfederacijos aktas**, Lenkijos karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės seimas nustatė teisinę evangelikų (liuteronų ir reformatų) padėtį valstybėje.

2008 vasaris

1598 II 3 Karaliaučiuje gimė Kristupas **Vilkas**, poetas, J. Bretkūno vaikaitis. Studijavo Karaliaučiaus universitete, dirbo archyvaru, mokytojavo. Parašė vokiškų eilėraščių, kurių viename įterpė lietuviškų eilučių (1640).

Mirė 1647 XI 2 Karaliaučiuje.

1898 II 5 Laugaliuose (Pagėgių aps.) gimė Martynas Emilis **Nauburas**, pedagogas, kultūros veikėjas, mokytojavo Klaipėdoje. 1930-1939 m. dirbo Klaipėdos kraštotyros muziejaus direktoriumi. Parašė daug str. Maž. Lietuvos istoriniais ir etnografiniais klausimais.

Mirė 1973 VIII 17 Čikagoje. (*MLE, 3, 224)

Parengė Birutė Žemaitaitytė

Tęsinsy kitame numeryje

Algirdas Žemaitaitis

Mikštai ... Stekiškės piliakalnis

Antanas KARMONAS, Ignalina

Išsivaikščioję kaimai...

Šiaurės Rytų Lietuvos pakraštys. Laikas - XX a. antroji pusė. Nederlingos žemės. Nepatogus susisiekimas. Mišrios šeimos su trapiomis etninėmis šaknimis. Labiausiai socialinių neramumų nuskriaustas kraštas. Šių reiškinių pynė tęsėsi nuo XIX a. sukilimų, kai daugelis vietinių gyventojų buvo ištremta ar nužudyta. Jų namuose apgyvendinti slavakalbiai kolonistai. Šį pakraštį net trejus metus alino Pirmojo pasaulinio karo metu įsitvirtinusi fronto linija. Jau tada badas ginė žmones iš gimtinių. Tačiau didžioji

papėdės pavasariais dengia geltonžiedis pieinių kilimas. Vasaros pabaigoje, nešiodami usnių sėklų pūkus, rudenį takus kloja vėjai. Retai čia užklystantys žmonės medžius vadina Žąsinių kaimu. Jie - buvusio kaimo paminklas, kurio pavadinimas buvo kilęs iš laukus „žąsele“ supusių penkių ežerų.

Steckų, Janutiškės, Baikinės, Pakraviškės... kaimaviečių nėra jokių ženklų. Tik miško ošimas ir paukščių čiulbesys. Namų pamatus paslėpė samanų sluoksnis. Miškais užžėlė žmonių išvaikščioti takai. Užako kaimus girdė šuliniai.

Buvusio Mikštų (jie ir Cegelnia I, ir Ste-

lė šitą kalną. Turėjo daug tarnų. Dabar žmonės kalną vadina dviem vardais: Batarėjos ir Stekiškės milžinkalniu“.

Mikštų kaimo istorijas pasakojo ir jame pasaulį išvydusios seserys Mikštaitės. Švenčionėliuose gyvenančios Leokadijos Dalgėdienės - Mikštaitės vaikystė ir jaunystė prabėgo Mikštuose. Čia gimė. Lankė Jaciūnų pradinę. Mokėsi Švenčionių vidurinėje. Dirbo buhalterė „Bolševiko“ (dabar Milkuškos) kolūkyje, kuriam priklausė ir Mikštų kaimas.

„...1954 m. Mikštų kaime gyveno 7 šeimos. Visi buvo MIKŠTAI. Tai Kazimiero, Antano, Ignaco, Zofijos, Juozapo sūnų Mykolo ir Justino bei Mikštaitės - Dambrovskos šeimos... Paskutinis Mikštų kaimo namas nugriautas 1982 m. Žmonės išsikėlė „kolchozų“ laikais, apie 1971 - 1975 m. dėl melioracijos... Gavo išmokas. Miestuose pasistatė namus.

1989 m. nutarėme įamžinti Mikštų atminimą. Prie įvažiavimo į buvusį kaimą pastatėme kryžių. Plušo buvę gyventojai, jų vaikai ir vaikaičiai. 1993 m. vėl susirinkome: šventinom kryžių, sodinom gėles, dalinomės prisiminimais, apraudojom išėjusius... Tėvas vis užsimindavo, kad senovėje kaimo vardas buvo kitoks... Keistis pavadinimas pradėjo, kai į kaimą atklydo du našlaičiai - mažamečiai broliukai (manoma, kad jie galėjo būti 1831 m. sukilime žuvusių tėvų vaikai - A. K.). Jūs kaimo žmonės augino. Abu berniukai buvo labai drausmingi ir sumanūs. Kaimiečiai juos pamilo... Kadangi jie buvo atklydėliai, savo žemės neturėjo, tai paaugę pradėjo lipdyti plytas. Tas darbas jiems sekėsi. Paskui jie pasi-

Leokadija Dalgėdienė - Mikškaitė

statė savo „cegelnią“. Plytinė klestėjo... Broliai susituokė su kaimo merginomis. Susilaukė daug sūnų... Ir jų sūnūs dirbo plytinėje. Plytinė išsiplėtė. Kaimas pradėjo garsėti „cegelnios“ pavadinimu. XIX a. pabaigoje „Cegelnios“ vardas įsitvirtino ir dokumentikoje. Paskui, kai plytinių įsikūrė ir kitose vietose, mūsų kaimą vadino - Cegelnia I-oji. Berniukų vaikus vadino Mikštais. Gal tokia jų buvo pavardė? Vyresniojo atklydėlio vardas ar pravardė? Jis mikčiojo. Gal jį pravardžiavo: „Mikčius, Mikšta...“. Berniukai savo pavardės galėjo ir nežinoti.

Nuo Mikštų į vakarus - Janušiškės kaimas. Anksčiau jį vadino Pagireikom. Dabar irgi tuščias. 1972 m. išsikėlė paskutinės Rimašių ir Paukščių šeimos. Tarp šių kaimų laukų - Batarėjos kalnas. Nuo jo vir-

Buvusio Mikštų (jie ir Cegelnia I, ir Stekiškė) kaimo laukų pakraštį rymo lietaus ir vėjo nugairintas medinis kryžius

sodybų tuštėjimo pradžia - sovietinis pokaris. 1945 - 1946 m. vaikščiojantys po kaimus agitatoriai gundė neturtėlius svetimu geru. Kvietė vykti į „eldoradus“ - esančius Gdynės, Štetino, Tilžės, Gumbinės miestų apylinkėse. Derlingų, su kultūrinių žemių plotuose stovėjo tuščios sodybos, apleistos į Vakarus pasitraukusių vokiečių.

Dar po kelerių metų siūbtelėjo sodybų tuštėjimo „cunamis“ - trėmimai, bėgimas nuo „kolchozų“, melioracija... Išsivaikščiojusias sodybviets lygino buldozeriai ir neskaičiavo, kiek jų yra. Vienetai, dešimtys ar šimtai...

Gojaus miško pakrastyje auga liepa, tarpukariu sodinta Gojaus kaimo žmonių. Pokario pirmame dešimtmetyje pamiškės kaimelio žmonės išsisklaidė. Neprižiūrimi trobesiai nukaršo. Samanų kilime prasme-go buvusių namų pamatai. Medžių jaunuolynai užgožė sodus. Buvusi kaimavietė tapo mišku. Viskas tik buvę. Išskyrus virš pomiškio besižvalgantį liepos kuodą. Ir menantį laikus, kai Gojuje girgždėjo medinių šulinių svirtys. Rypavo varstomos dešimties trobų durys. Kas antrą šeštadienį iš atokiau stovinčių pirtelių kamuoliais vertėsi garai, prisodrinti beržinių vantų kvapo. Namų palangėse žydėjo alyvos ir jazminai.

Gojus buvo vienas iš gatvės kaimas. Lan-gais į mišką. Tokių daugiau apylinkėje nebuvo. Išsistatę iš šiaurės į pietus rytinėje gatvės pusėje. Sodybų pastatai tradiciniai šiam kraštui: pirkia, priemenė, pirkaitė ir tvartai. Viskas po vienu stogu. Atokiau - susigūžęs kluonas. Toliau nuo visų būstų - bendra pirtis. Ją paeiliui kūrėdavo vyrai. Šuliniai irgi buvo bendri. Prie kiekvienos trobos langų - dekoratyviniai krūmeliai. Ir gėlės. Jos buvo auginamos dėl malonumo akiai ir „informacijos“. Lapais, žiedais padėdavo nuspėti orus, valstietiškų darbų pradžią.

XX a. pabaigoje „išėjusio“ Žąsinių kaimo vietoje keroja tik sodybmedžiai. Stovi vieniši viduryje plataus nešienauto lauko. Jų

kiškė) kaimo laukų pakraštį rymo lietaus ir vėjo nugairintas medinis kryžius (Nuotr. Nr. 1). Jis tarsi sargybinis dieną ir naktį saugo rimtį prie kelio akligalio. Užklydusiems primena, kad išėjusiam kaime gyveno darbštūs, dorovingi ir dvasingi žmonės. Jų ainiai pagarbą protėviams įprasmino katalikišku ženklu. Vaikaičiai pastatė kryžių toje vietoje, kur šimtmečius jų bočiai rinkdavosi pasitikti iš bažnyčios grįžtančių jaunavedžių, pakrikštytų naujagimių, kalėdojančio kunigo... Iki čia lydėdavo ištekančias nuotakas; jaunuolius į kariuomenę ir ...iš kaimo išeinančius...

Mikštų istorijos fragmentai

Šiame kaime gimė, augo, o vėliau iškėjo į gretimus Rinkonis (dabar Gudija) viena mano prosenelė. Jos vaikaitė Veronika Rimašiūtė 1924 m. šeimos kronikose apie kaimą rašė:

„Cegelnios ulyčios trobesiai išsistatė į guronėlio (kalvelės - A. K.), kurio pietinėj apačioj teka upeliukas. Abipus plačios lankos, pilnos grižių šauksmo. Ulyčios trobesiai neturi vientisos gatvės, kaip Rinkonių, o išsimėtę bet kaip. Pirkios dengtos šiaudais su moliu plūktomis padlagomis (aslomis - A. K.), didelėmis kamaromis ir duonkepiais pečiais. Dokų (stogų - A. K.) labėkai (skliautai - A. K.) pasidengę žaliom samanom. Ulyčia gerybių (derliaus) nuėmimo metu renkasi į talkas. Jose per rugiapjūtę mažesni vaikai nuo rugienų nurenka užsilikusias varpas. Už tai jiems iš naujos duonos iškepa kaločiuką (bandelę - A. K.). Ganydami keltuvas (galvijus) vaikai braija (žaidžia, pramogauna - A. K.). Lipa in Batarėjos (Stekiškės piliakalnio - A. K.). Čia susėdę valgo kaločiukus ir vieni kitiems pasakoja apie milžiną Steką. Kaip jis supy-

Jaroslavo Mikšto palydos į tarybinę kariuomenę

Dabar žmonės kalną vadina dviem vardais: Batarėjos ir Stekiškės milžinkalniu“.

Mikštai ... Stekiškės piliakalnis

Antanas KARMONAS, Ignalina

šaus matosi Kamajų bažnyčios bokštai. Tėvas pasakodavo, kad tai milžino Steko supiltas kalnas. Jo viduje - kambarys, kuriame guli užburtieji. Kartą metuose jie atgyja. Pavirtę auksiniais avinėliais, išeina pasivaikščioti...

I šiaurę nuo Mikštų - Milkuškos. Trijų sodybų kaimelis. Jame kūrėsi „Bolševiko“ ūkio centras. Kolūkio vadovas buvo Aršionovas. Jis didelį plotą mūsų kaimo žemių, buvusių už upelio, perleido Gudijos Rinkonių kaimo ūkiui. Vėliau, demarkuojant Lietuvos - Gudijos sieną, vėl kryptelta mūsų pusė, nes kaimo jau nebuvo. Vėl „riekutė Lietuvos žemių“ atriekta Gudijai. Tai siena priartėjo beveik prie buvusio kaimo namų pamatų“.

Antroji Mikškaitė, Švenčionių mieste gyvenanti Anastazija Treciavičienė, papildė sesers Leokadijos pasakojimą:

„...Mūsų gimtinė turėjo kelis vardus. Pavadinimų kaitimas siejosi su atklydusių brolių veikla. Kai Švenčionių kunigas Petronis prie lenkų kalėdojo (apie 1923 m.), tai tada kaimas vadinosi Cegelnia I-aja. O visų žmonių pavardės jau buvo Mikštai. Tai kunigas ir vietovę pasiūlė pavadinti Mikštais, nes Cegelnių aplink Švenčionis ir taip jau buvo daug... Tada kaime gyveno dešimt Mikštų šeimų. Visi sutiko. Plytinė buvo bankrutavusi. Taip atsirado gyvenvietės naujas ir paskutinis vardas. Bažnytinėse knygose pradėta rašyti ne Cegelnia, o Mikštai. Paskutinė iš kaimo išsikėlė Stasė Dambrauskaitė.

Pirmo Pasaulinio karo metu kaizerio kareiviai ant piliakalnio užrėdė „armatą“. Germanai ją vadino „batarėja“. Tai nuo to vėliau tas Stekiškės milžinkalnis gavo antrą vardą - Batarėja. Pakalnėje buvo vokiečių „akopai“. Tris metus ten jie tupėjo.

Vaikystėje, prisimenu, piliakalnis visas buvo apaugęs mišku. Kolūkio karvėms reikėjo ganyklų. Tai aplink milžinkalnį visi laukai buvo numelioruoti. Kalnas nustumdytas, pažemintas. Buldozeriai išlygino senovines sankasas, buvusias aplink piliakalnį. Papilį nustumdė į pelkutę. Nusausinta

aplankyti gimtinę - Rinkonių kaimą, pasivaikščioti vaikystės ir jaunystės takais.

„...Gražiai žmonių pasakyta, kad motinos ir gimtinės į nieką iškeist negali...“ - kalbėjo Kazys, eidamas iš Rinkonių į Mikštų kaimą. - Šiuo takeliu mane vesdavo tėvas į savo uošviją, mano senelės namus. Tėn buvo labai aukštas kalnas. Sako, supiltas milžino Steko. Žmonės jį vadino Stekiškio milžinkapiu. Daug apie jį buvau prisiklausęs įvairių pasakojimų. Vis lobius minėdavo, kad kalno viduje yra rūmai. Jų kieme gano si žirgai ir auksiniai avinėliai. Rūmų menės pilnos auksinių papuošalų. Patikėjau. Jaunystėje su kaimynu Kavansku Jonu ieškojom ir mes tų auksinių papuošalų, branzalietų (apyrankių - A. K.), sidabrinų galvos plaukams lankelių. Kasinėjom, bet nieko gero neradom. Viskas jau buvo iškasta, išrinkta. Radom tik kirvį dviem asmenimis, iečių antgalių ir... šukių, kaulų, anglių...“.

Minimą kalną 1998 m. žvalgė Lietuvos archeologų grupė. Knygoje „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1998 - 1999 m.“ apie piliakalnį pateikta tokia informacija:

„Mikštų (Cegelnės) piliakalnis yra 200 m. į Š. nuo sienos, 300 m. į P. nuo kelio į buvusį Mikštų kaimą. Jis įrengtas atskiroje kalvoje, buvusios šlapios pievos R. krante. Aikštelė ovali, pailga Š - P kryptimi, apie 10 - 15 m. dydžio, kiek iškili (iki 0,7 m. aukščio) viduriu, be žymesnio kultūrinio sluoksnio. Piliakalnio šlaitai statūs, 4 - 7 m. aukščio. Kalva labai apardyta arimų bei karjero, laikoma supilta. Pagal išorinius požymius piliakalnis gali būti datuojamas I tūkst. pr. Kr. II puse (508 psl.)“.

Pateiktas įrašas - pirmasis archeologinio paminklo paminėjimas spaudinyje. Iki to laiko paminklas archeologijos mokslui buvo nežinomas. Neįtrauktas į Švenčionių rajono archeologinių paminklų sąrašą. Galbūt, tai paskutinis piliakalnis Lietuvoje, išaiškintas XX a. paskutiniais metais. Nors praėję amžiai suplojo Stekiškės piliakalnio kepurė, apgludino šonus. Tačiau pėdsakai žilos senovės vis dėlto liko. Aiškiai matosi,

tojų liudijimu, kaimų pavadinimų kaitą darė įtaką demografinė ir socialinė būtis. Juk ir dabar, jei prie piliakalnio pigiai parduodamas žemės įsigytų koks nors ponas ir, susirentęs vilą, pasivadintų ją kažkokiu nauju vardu. Sektu, kad tada ir šis archeologinis pa-

Po Atgimimo, demarkuojant sieną - visas ežeras liko Gudijos pusėje

Aikštelė TSRS valstybės kariniams tikslams tarnavo kelis dešimtmečius. Praūžus „šaltojo“ karo vėtroms, raketos buvo perdислоkuotos. Minimoje teritorijoje liko tik kai kurie raketų buvimo pėdsakai

minklas būtų vadinamas tuo vardu. Paminklas gautų dar vieną vardą. Taip būtų sumenkinta archeologinio objekto istorinė vertė.

Todėl manau, piliakalnį tikslinga vadinti žinomu pirminiu vardu. Tas vietovardis atėjęs iš amžių glūdumos. Apipintas legendomis. Informatyvesnis krašto istorijai. Pagaliau, tas pavadinimas gali būti įrašytas į senuosius istorinius šaltinius. Todėl aprašomą objektą reiktų vadinti ne Mikštų, ne Cegelnės, ne Batarėjos, o žinomu pirminiu STEKIŠKĖS piliakalnio pavadinimu.

Buvusios fortifikacijos

Už poros kilometrų nuo Stekiškės - Jaciūnų piliakalnis. Prieš šimtus metų lietuvių supiltas vieno Žasių (Musio) ežero pakrantėje. Dar toliau tuo pačiu keliu Švenčionių link - trečioji, Mindaugiškės piliavietė. Deja, dabar tik karjero lomos .

Trys pilys, dunksojusios ant minimų piliakalnių, saugojo kelią iš pietryčių vedantį į Švenčionis. Viduriniojo Žasių ežero pakrantėje irgi randama brūkšniuotosios keramikos šukių. Jo šiaurinis ir vakarinis pakraščiai priklausė Lietuvos TSR. Po Atgimimo, demarkuojant sieną - visas ežeras liko Gudijos pusėje.

Stekiškės ir Jaciūnų piliakalniai, nors ir gerokai laiko ir žmonių veiklos apardyti, bet dar savo forma primena senovės paminklus. Mindaugiškės piliakalnis sunaikintas

Už poros kilometrų nuo Stekiškės - Jaciūnų piliakalnis. Prieš šimtus metų lietuvių supiltas vieno Žasių (Musio) ežero pakrantėje

ir didelė durpinga bala, gal užaugęs ežeriu ir didelė durpinga bala, gal užaugęs ežerukas, buvęs vakarinėje kalno pusėje. Pavasariais ir po liūčių piliakalnis būdavo apsupamas vandens iš trijų pusių“.

Stekiškės piliakalnis

Devintą dešimtį įpusėjęs Kazys Rimasius, būdamas mano svečiu, 1995 m. lankėsi Lietuvoje. Didžiausias jo noras buvo

ateitis

„ateities“
prenumerata –
puiki dovana
šv. Kalėdų
proga!

Žurnalas –
jauniems ir
vyresniems,
atradusiems
ir ieškantiems,
gerbiančiams istoriją,
besidžiaugiantiems
šiandiena ir
žvelgiantiems į ateitį!

Kas antrą mėnesį išeinantį žurnalą galima užsiprenumeruoti kiekviename „Lietuvos pašto“ skyriuje. Prenumeratos kaina metams – 24 Lt. Indeksas 5090. Informacija tel. 8-616 34013, zurnalas@ateitis.lt

Kviečiame

Lietuvoje, kaip ir beveik visoje Europoje, vis stipriau jaučiamas pašaukimų į kunigystę ir pašvęstąjį gyvenimą stygius. Pastaruoju metu ženkliai sumažėjo seminaristų, novicijų.

Ką turėtume daryti šioje situacijoje?

Pirmiausia prisimindami Viešpaties Jėzaus raginimą turime melsti pjūties šeimininką, kad siųstų darbininkų į savo pjūtį, nuolankiai prašyti kuo daugiau dvasinių pašaukimų. Jau prieš kelis metus Lietuvos vyskupas paragino tikinčiuosius vienyti maldos už pašaukimus. Jie kvietė maldos savaitei prieš IV Velykų – Gerojo Ganytojo – sekmadienį, kuomet švenčiama pasaulinė maldų už dvasinius pašaukimus diena.

Taip pat svarbu, kad maldą jungtume su kitomis priemonėmis, atskleidžiančiomis kunigiško pašaukimo prasmę ir grožį, tokiu būdu padėdami jauniems žmonėms apsispręsti. Dievas tikrai kviečia pakankamai žmonių, kad Evangelija ir šią dieną būtų visur skelbiama. Tačiau atrodo, jog vis mažiau yra išklausančių į Dievo balsą, drįstančių patikėti ir atsilipti. Kiti taip ir lieka dvejonėse.

Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos vadovybė, reaguodama į nuolat mažėjantį seminaristų skaičių, organizuoja rekolekcijas pašaukimo tema. Jos skirtos 11-12 klasių moksleiviams ir vyresniems jaunuoliams, besidomintiems kunigo pašaukimu.

Rekolekcijos vyks š.m. vasario 17-18 d. (sekmadienį ir pirmadienį), pradžia 17 d. 10 val., pabaiga 18 d. 15 val. Dviejų dienų programoje numatytos Šv. Mišios, maldos, konferencijos, diskusijos, pasidalinimas patirtimi. Rekolekcijas ves seminarijoje dirbantys kunigai. Dalyvio mokesčio nėra. Pageidautina, kad rekolektantai dalyvautų visoje programoje.

Norintys dalyvauti rekolekcijose turi užsiregistruoti el. paštu rastine@vks.lcn.lt arba telefonu 5-270 1602, 5-279 6279. Daugiau informacijos galima rasti interneto svetainėje www.seminarija.lt.

Vilniaus arkivyskupijos interneto svetainė: <http://vilnius.lcn.lt> Moderatorui rašykite: info@vn.lcn.lt

Muziejus laikraštyje (Nr. 5)

XVIII a. varpas. Foto V. Neliubinas.

XVIII a. varpas

Kiekvienas iš mūsų esame girdėję skambinant varpais, tačiau retai kuriam teko iš arti prisiliesti prie dažniausiai aukštuose bokštuose ar sunkiai pasiekiamose varpinėse kabančių varpų. Šie savo specifiniu garsu išsiskiriantys muzikos instrumentai neretai būna taip pat reikšmingi praeitų epochų liudinininkai bei vertingi taikomosios dailės kūriniai.

Lietuvoje varpai pradėjo skambėti dar prieš oficialų valstybės krikštą pastatytose pirmosiose krikščionių bažnyčiose. Seniausias šiuo metu Lietuvoje išlikęs varpas, saugomas Lietuvos Nacionaliniame muziejuje Vilniuje, buvo nuliedintas 1420 m. Antras pagal senumą varpas saugomas netoli nuo Trakų esančioje Semeliškių bažnyčioje. Jis pagamintas 1442 metais. Tačiau senųjų varpų Lietuvoje išliko itin nedaug – dauguma jų buvo pagrobti dar XVII a. viduryje, kai Vilnius bei didelė Lietuvos dalis net šešerius metus buvo okupuota rusų caro kariuomenės. Antra panaši nelaimė įvyko Pirmojo pasaulinio karo metais, kai 1915 metais iš Lietuvos į Rusiją buvo išvežti beveik visi bažnyčių varpai, tariamai juos bandant apsaugoti, kad nepatektų į puolančios vokiečių armijos rankas. Tuo metu buvo išvežti ir trys senieji Trakų bažnyčios varpai. Didysis buvo nulietas 1670 m. Valentino Telsiškio lėšomis, antrasis – 1753 m., trečiasis nors ir neturėjo ant jo nulietos pagaminimo datos, taip pat buvo pagamintas ne vėliau nei XVIII a. Trakų bažnyčia trečią kartą varpų neteko Antrojo pasaulinio karo metais, kai jie buvo rekvizuoti okupacinės vokiečių valdžios nurodymu.

Todėl nenuostabu, kad ir Lietuvos muziejuose saugoma labai nedaug istorinę vertę turinčių varpų. Trakų istorijos muziejus gali pasididžiuoti nemaža varpų kolekcija bei joje esančiais trimis istoriniais varpais,

pagamintais XVIII a. III ketvirtyje.

Seniausias jų nuliedintas 1752 m. Varpas nedidelis (aukštis 22 cm, skersmuo 27,5 cm). Viršutinę varpo korpuso dalį juosia taip vadinamas frizas – rumbeliais įrėminta juosta, kurios viduryje lotynų kalba nurodyta varpo pagaminimo data – „ANO 1752 JULIJ 17“ (1752 metais liepos 17). Varpas liemenyje nulietas šešiakampis pailgas skydas, kurio viduryje išraižytas herbas „Leliva“ – mėnulis su šešiakampe žvaigžde jo viršuje. Heraldines figūras juosia vingrūs augaliniai ornamentai, virš kurių vaizduojamas šalmas su plunksnomis. Skydo šonuose nuliedintos raidės. Tai abreviatūra, sudaryta iš pirmųjų raidžių, kuriomis prasideda varpo užsakovo vardas, pavarde bei jo užimamos pareigybės: „J / G G / PZ / NK / JKM“. Šiandien dar negalime pasakyti, kur ir kieno buvo varpas nuliedintas bei kas jo užsakovas. Varpas labai skiriasi nuo tuo metu Vilniuje gamintų varpų. Nedaug kuo gali padėti ir jau minėtas „Lelivos“ herbas, kuris priklausė daugiau kaip trisdešimčiai skirtingų, Lietuvoje bei Lenkijoje gyvenusių, bajorų šeimų, o iš ant varpo nulietos abreviatūros tegalima pasakyti, kad užsakovas buvo Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Augusto III (1734 – 1763) dvaro dvasininkas. Visa tai verčia manyti, kad pastarasis varpas, greičiausiai buvo nuliedintas Lenkijoje, o į Lietuvą, galbūt, pateko jau po Pirmojo pasaulinio karo, kai buvo sugrąžinta nedidelė dalis į Rusiją išvežtų varpų.

Muziejininkas Gintautas Žalėnas

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 6)

XVIII a. varpas. Foto V. Neliubinas.

Mamuto iltys

Trakų istorijos muziejaus archeologijos rinkinyje saugomas retas radinys – dviejų mamuto ilčių fragmentai. Iltys rastos Kazokiškių kaime, buvusio karjero vietoje (Trakų r.), 15 metrų gylyje. Keturi ilčių fragmentai iš šios radimvietės yra saugomi Vievio kelių muziejuje. Trakų istorijos muziejuje esančių ilčių dalių ilgis yra apie 40-70 cm, skersmuo – 7,5-12 cm. Anot radusiųjų, Kazokiškių karjere buvo aptikta ir daugiau mamuto kaulų (galbūt net ir visas gyvūnas), tačiau didžioji dalis buvo sunaikinta karjere dirbusios technikos. Kalbant apie radinio laikotarpį, individo amžių galima nustatyti pagal ilties žiedines rieves, tačiau dėl aptrupėjimų ir įvairių suskilimų šiuo metu to padaryti neįmanoma.

Dauguma tyrinėtojų mano, jog mamutai Europoje atsirado prieš 200 tūkst. metų, tačiau paskutiniai duomenys rodo mamutų atsiradimą buvus net prieš 800 tūkst. metų. Šių gyvūnų gyvenimo trukmė siekė maždaug 140 metų. Jų kūną dengė ilgas kailis, apie metro ilgumo plaukai, kurie buvo labai naudingi atšiauriomis to meto klimato sąlygomis. Taip pat minėtini ir kauburiuoti krūminiai mamuto dantys, sėkmingai, „kramtę“ šiurkščius to meto tundra augalus. Vienas dantis galėjo sverti iki 10 kg, o suaugusio mamuto durklas – iltis būdavo ilgesnė kaip 3 m ir svėrė apie 100 kg. Ilčių galai buvo lenkti

į vidų – kai kurie paleontologai mano, kad jais mamutai žarstydamo sniegą, po kuriuo rasdavo sau naudingo maisto. Šie gyvūnai buvo paplitę beveik visame šiaurės pusrutulyje. Mamutai medžioti mėsai, kaulai bei oda naudota kaip statybinė medžiaga, storas kailis šildė medžiotojų gyvenamą būstą atšiauriomis klimato sąlygomis, iš kaulų gamindavo ir darbo įrankius.

Lietuvos teritorijoje mamutai yra gerokai „vėlyvesni“. Čia jie gyveno nuo 74 tūkst. iki 24 tūkst. metų prieš Kristų. Tačiau, greičiausiai, čia mamutams su žmonėmis neteko susidurti, nes pirmųjų gyventojų apsigyvenimas dabartinėje Lietuvoje datuojamas apie 10 tūkst. metų prieš Kristų, o mamutai čia gyvenę keliolika tūkstantmečių anksčiau.

Be čia minimų, kitose Lietuvos vietose tokių ilčių ar jų fragmentų radimviečių aptikta nedaug: Kaune, šalia Jiesios upės, Vilniuje (Antakalnyje), Kaišiadorių rajone, statant hidroelektrinę ir dar keletose vietų. Pagal mūsų muziejuje turimus ilčių fragmentus dabar tik galime įsivaizduoti, kaip įspūdingai atrodė iltys ir visos mamutos.

Muziejininkė Evelina Vasiliauskaitė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 02 09 Nr. 17 (25)

Lietuviškas baras

Šalčios aleliumai – lietuviybės šventė lietuvių žemėje

Šalčininkų Lietuvos tūkstantmečio gimnazijoje vienuoliktąjį kartą surengta rajono lietuviškų mokyklų lietuvių liaudies folkloro šventė, kurioje dalyvavo 12-os mokyklų atstovai. Negalėjo atvykti Rimdžiūnų lietuviškos mokyklos moksleiviai. Šventės proga dalyviams pateikėme, keletą klausimų. Žemiau spausdiname atsakymus.

Vytautas Daildyka – Eišiškių Stanislovo Rapalionio gimnazijos mokytojas.

Kaip, Jūsų požiūriu, vyksta Šalčininkų rajono viešojo gyvenimo integracija į Lietuvos Respublikos gyvenimą?

Pačiose Eišiškėse beveik nevyksta, nes faktiškai savivaldybė yra visų mūsų mokyklų steigėja. O visos steigėjų mokyklos yra uždarytos – Juršiškių, Mištūnų, Pabarės, Mantviliškių. Nors dabar Purvėnai yra apskrities mokykla, bet taip pat visais kanalais – savivaldybės, buvusių struktūrų, kurios dar išliko ir šiandien, bei per bažnyčią – daroma įtaka. Antra – nei mumis, nei vaikais šiandieną nesirūpinama; Kai uždarė Tėtėnų pagrindinę mokyklą, davė mums vieną autobusą, kad nuvežtume vaikus į Eišiškes. Jiems reikia keltis 6 val. ryto, kad suspėtų į mokyklą. Vaikai per daug vargsta. Jie turi išvykti tik su tuo autobusiuku, ir jei neišeis iš paskutinės pamokos, mažyliams reikės laukti dvi valandas. Arba, jeigu veža mažylius, tai vyresniųjų klasių mokiniams tenka laukti iki 6 val. vakaro kito autobuso. Štai kokia situacija. Lietuviškos mokyklos yra vos nediskriminuojamos.

O kokia galėtų būti išeitis?

Manychiau, kad vis dėlto grįšiu prie tų „negerų“ laikų. Kartais ir tais laikais Lietuvoje buvo daug gero padaryta. Tada 4 vaikus mokė viena mokytoja. Kai ateidavo laikas, jie adaptuodavosi mokykloje. Vėliau atėję į penktąją klasę vaikai būdavo stipresni.

Jūsų manymu, mokyklų optimizacija neišėjo į naudą?

Ne taip kaip kolektyvizacija. Žmogus yra ne žemė.

Kokia integracija į Šalčininkų gyvenimą?

Na, man atrodo, kad integruojasi, nes save laikančių lietuvių procentas yra mažas, bet kai pasižiūri į lietuviškų mokyklų veiklą, atrodo, kad labai gražiai jaunoji karta grįžta prie savo šaknų.

Jonas Vasiliauskas, Vilniaus apskrities Socialinių ir bendrųjų reikalų departamento direktorius.

Kaip sparčiai integruojasi Šalčininkų ir Vilniaus rajonais Lietuvos gyvenimą?

Manau, kad ši integracija vyksta normaliai. Aišku, visiems norėtųsi greičiau, bet yra Lenkų rinkimų akcija, kuri vyrauja šiuose rajonuose, kai kur – ir partinė sistema. Jie daro didžiulę įtaką, ir tai, man atrodo, stabdo kai kuriuos demokratinius pokyčius šiuose rajonuose.

Pavyzdžiui?

Konkrečių pavyzdžių dėl pačios integracijos. Kad ir tokie nelabai geranoriški mokyklų rėmimo atvejai įvairiose mokylose, paskui požiūris į kai kuriuos Lietuvos piliečius, yra daug pavyzdžių...

Turgelių vidurinės mokyklos direktorė Aušra Voverienė.

Kas rengė ir kaip pavyko tokią kompoziciją parengti?

Mintis kilo mūsų užsienio kalbos mokytojai Rasai Midverienei. Žinoma, mokytoja įtraukė visą kolektyvą, nes šoka net trys kartos: mokytojos, vyresniųjų ir jaunesniųjų klasių moksleivės. Visos bendradarbiavome.

Kiek laiko truko pasirėngimas?

Ruošėmės nuo pat rugsėjo. Šokių rodėme per mokyklos jubiliejų, kuris turėjo didelį pasisekimą, ir, žinoma, atvežėme šį trijų kartų šokių į „Šalčios aleliumus“.

Kaip vadinasi šis šokis?

„Priglausk, motinėle, savas dukreles“.

Kaip visa tai perteikti ir išmokyti vaikams?

Dalyvavimas bendroje veikloje suburia visus, ir vaikai jaučia didesnę mokytojų dėmesį, kai mokytojos kartu šoka. Moksleiviai dalyvauja, o to dėmesio jiems ir trūksta. Jie tai labai įvertina, stengiasi geriau šokti, nes mato, kad mokytojas – žmogus ir jis šokdamas klysta, ir jį reguliuoja šokių mokytojas. Tai vaikams buvo savotiška atrakcija ir vis dėlto tas glaudus ryšys tarp kartų irgi suburia.

Kaip jus išmokote vaikus lietuviškų šokių?

Būtent tokiomis idėjomis vaikai ir užsidega. Žinoma, labai patinka gražiau traukti šokiai, tai gražu ir būtent ta atrakcija, jiems ir yra įdomi. Jei jau šoka mokytojas, tai ir jie.

Buvo mokinių ir mokytojų krepšinio turnyras. Iš tikrųjų vaikai netikėjo, kad mokytojai persirengs; ir aš, ir pavaduotoja pasiėmėme sportinę aprangą bei žaidėme su vyresniųjų klasių mokiniais krepšinį. Buvo draugiškos varžybos. Tai irgi jungia, nes mūsų vaikai yra iš asocialių šeimų, daug mato smurto, jiems maža dėmesio, tad mes tą dėmesį stengiamės jiems bent taip parodyti.

Gal galite pabrėžti pasikeitimo ženklus Turgeliuose. Kaip per 15 metų pasikeitė Turgeliai, vadovaujami Jūsų mokyklos?

Pasikeitė ne tik Turgeliai, bet ir visa Lietuva. Prieš 15-ka metų Turgeliuose nebuvo įmanoma susikalbėti lietuviškai nei parduotuvėje, nei seniūnijoje. Dabar ši kalba tikrai plačiai vartojama, ir man, žinoma, labai smagu, kad išėję mūsų mokyklos abiturientai susilietuvina pavardes bei nori grįžti į mokyklą.

Ar yra sugrįžusių į Jūsų mokyklą?

Yra. Dirba mūsų darželyje. Natalija Vaškevič, šiuo metu ji augina vaikelį, bet baigusi 12 klasių sugrįžo į mūsų darželį dirbti auklėtoja. Kiti dar mokosi, bet lanko per kiekvienas šventes, Kalėdas ir buvo Petrukevičių jubiliejuje. Pirmoji karta tikrai aktyviai dalyvauja mokyklos gyvenime, visada užsina, pasidomi.

Koks Jūsų strateginis požiūris? Vis dėlto į Jūsų mokyklą daug mokytojų atvažiuoja iš Vilniaus. Kada pasikeis kartos ir vietos mokiniai bus mokytojais? Ar yra tokia tendencija?

Kol kas mokytojo darbas nėra deramai įvertintas, bet aš nemanau, kad nebus. Dabar statybininkas daugiau uždirba, nei žmogus turintis magistro diplomą. Neišvengiamas yra ir proto nutekėjimas į užsienį.

Nukelta į 16 p.

Eišiškių Stanislovo Rapalionio mokyklos jaunieji šokėjai su Vytautu Daildyka

Čiūžakampio pagrindinės mokyklos mokytoja Asta Sutiagininė su dukrele Augusta

Baltosios Vokės „Šilo“ vidurinės mokyklos moksleivių ansamblis, vadovaujamas Onos Balachninos. Iš kairės – Jovita, Lina, Jekaterina ir Agata – dainuoja lietuvių liaudies dainas

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII. 26 – 1919.XI. 26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tęsinys. Pradžia Nr. 23 2007

Tarpdury vyksta agitacija neklausyti vokiečių įsakymų ir viešai eiti į Aušros Vartus. Du lenkai karininkai vokiečių uniforma užpuolė vargonininką Kalinauskį, kodėl jis negroja „Bože, coś Polskę“. Tas atsikirto: „Ja to gram, co ksiądz zaintonuje, a nie to, czego panowie chcą“¹⁸².

Į Aušros Vartus žmonės slinko šaligatviais. Ten prie uždegtų dviejų žvakučių vėl atgiedojo „Bože, coś Polskę“. Bet vokiečiai ir čia pasirodė. Liepė užgesinti žvakes ir giesmes nutraukė.

Spalio 7 diena. Iš Rusijos gauti „Lietuvos Balso“¹⁸³ 56, 57, 61, 63, 64, 69, 58, 70 - 73, 65 – 67 numeriai. Matyti, kad jie gerai susipažinę su mūsų čionykščiu gyvenimu.

Prieš porą dienų buvo išleistas vokiečių įsakymas visiems vyrams nuo 17 iki 60 metų registruotis. Intelligentai nuo tos pareigos atleidžiami už 600 markių mokėstį. Po to pasipylė visomis kalbomis atsisaukimų, raginančių neklausyti šių valdžios įsakymų. Policija areštavo 3 žydus. Sako, kad nedaugelis teuzsiregistravo.

Spalio 11 diena. Lenkai mano Lenkijos nepriklausomybės paskelbimo proga rytoj padaryti didelę manifestaciją. Ne eisėmis, bet kitokiu būdu - kiekvienam praeinančiam gatve prisegti dvispalvį ženkluką. E. Vileišienė siūlo lietuviams užkelti ant vežimo P. Rimšos¹⁸⁴ „Kovą“ ir iškilmingai vežti Vilniaus gatvėmis, temato žmonės, kaip Vytis kerta Erelį.

Šv. Kazimiero koplyčioje priešta daug vainikų su lenkiškais užrašais.

Spalio 12 diena. Šiandien tikrai lenkai, pridirbdinę krepšius ženklelių, segė kiekvienam praeiviui.

Spalio 22 diena. Paskelbta apie Austrijos imperatoriaus mirtį. Pranciškaus Juozapo sostą užėmė jo sūnus Karolis¹⁸⁵.

Plačiai kalbama, kad Lietuva bus nepriklausoma kunigaikštystė.

Spalio 30 diena. 9 val. ryto Katedroje laikomos gedulingos pamaldos už a. a. Pranciškaus Juozapo vėlę. Austrų karių pilna Katedra.

Gruodžio 2 diena. Mieste sklinda kalbos, kad Kauno ir Suvalkų kraštai bus sujungti, taip pat ir Vilniaus su Gardinu. Vokiečiai nieko lietuviams neduos, o jei ir duosią, tai tik Kauno guberniją. Lietuvių ūpas kritęs.

Lietuviai ruošia vokiečiams raštą su keiliamais reikalavimais.

Išleisti penki lietuviški kalendoriai: „Žinyno“: „Aušros Vartų“ (skolinau 500 rub.) ir „Mūsų kalendorius“ (L. Gira, A. Dirsė)¹⁸⁶. A. Rucevičiaus¹⁸⁷ kalendorius; A. Stulginskio ūkininkų kalendorius ir M. Šlapelienės¹⁸⁸ kalendorius.

Gruodžio 2 diena. Vokiečiai nežinia už ką patupdė į kalėjimą kun. J. Bakšį. Kai kas spėja, ar nebus Bakšys aštriau pakalbėjęs „Dabarties“ redakcijoje dėl netikusios laikraščio pakraipos. Sėdi Lukišky. A. Smetona sėdi areštuotas Jurgio viešbuty. Ketina tuoj paleisti. A. Valiulis irgi areštuotas.

Gruodžio 3 diena. Jonas Vileišis ir A. Valiulis išvežti į Vokietiją. Kunigą J. Krištolaitį grįžtantį iš Vilniaus į Suvalkiją, areštavo. Kalbama, kad Suvalkijoje yra šoks toks lietuvių bruzdėjimas prieš vokiečius. Matyti, kad lietuviai nusiminę.

Gruodžio 11 diena. Šiandien pas kun. Administratorių įvyko kunigų susirinkimas. Valdytojas pranešė, kad vokiečiai karistiškai atidarė vaikų prieglaudą, į kurią surenka iš gatvių ir mokyklų vaikus ir juos tenai moko psalmes giedoti. Tai protestantai šelpia ir varo propagandą. Lenkas Perkovskis turi didelį knygyną. Dalindamas knygas skaityti vilioja mergaites.

Neminėdamas pavardės Valdytojas ir mane smarkiai puolė, kad aš rašydamas vienai poniai laišką juokaudamas parašiau: „Byłem u Ks. Administratora i wyszedłem z miną straconą“¹⁸⁹. Ji mane įskundė. Turėjau jį kitą dieną atsiprašyti dėl pašėpiančių žodžių.

Gruodžio 19 diena. Dėl įvairių gyvenimo sunkumų norėčiau tapti kurapka ir kišti galvą po sniegu. Biuruose per vedamus tautybių sąrašus lenkai lietuvius dažniau-

Neris ties Trinapoliu, už Vilniaus

siai užrašo lenkais. Jokie skundai, jokie protestai negelbsti. Iš pradžių nesinorėjo tikėti, kad lenkai per akis šitaip žmones apvilgtų. Lietuvaites, kurios užsirašė lenkėmis, bariau, kitoms ir duonos pašalpos atsiskiau duoti dėl jų neatidumo užrašant savo tautybę. Vėliau aš pats įsitikinau, kad lenkai nevykdė vokiečių duotų instrukcijų. Lietuviai, gerai žinodami, kad negalės tinkamai sureaguoti į lenkų šunybes, atsisakė dalyvauti statistiniame gyventojų surašyme; gudai po kelių dienų atšaukė iš biurų savo atstovus.

Gruodžio 24 diena. Kūčias valgiau Didžiojoje prieglaudoje, Antakalnio ir pas Lietuvaites zitiates. Į moksleivių bendrąbutį ir valgyklą prašomas nesuskubau nueiti.

XII. 25. Vokiečiai po trijų savaitių kalnimo paleido iš kalėjimo kun. J. Bakšį.

Rytoj gudai rengia Šv. Mikalojaus salę į Betliejų.

XII. 27 d. Šv. Mikalojaus prieglaudoje - Eglutė-vakarėlis. Rūsyje, nedidelėje „salėje“ prisikimšo vaikų, jų tėvų, kunigų, pašaukusių inteligentų. Kadangi kitokių pramogų nebuvo, tai čia mielai visi rinkosi praleisti vakarą.

Sugiedota pora kalėdinių vienbalsių giesmių; vieno veiksmo veikalelis; 10 deklamavimų; 7 dvibalsės dainos; žaidimai. Viskas pavyko gerai.

Gruodžio 28 diena. Didžiojoje prieglaudoje vakarėlis. „Betlejeaus“ vaidinimas (silpnai); dvi Kalėdų tribalsės giesmės (vaikai užkimė); mokykloje išmoks eilės (nuobodžios); sudainuotos tri-keturbalsės kun. T. Brazio harmonizuotos liaudies dainos. Žaidimai (geriausiai pavykė).

A. Stulginskis gavo pažįstamo iš Vokietijos laišką, kuriame rašo, kad kare žuvę du lietuviai karininkai: Juozas Mikaila ir Alo-

yzas Racevičius. Abu ateitininkai. J. Mikaila kilęs iš Stakliškių, Padriežiškių kaimo. Namie baigęs pradžios mokyklą atvyko į Vilnių mokytis. Tėvai, sužinoję, kad jis nemanąs stoti į kunigų seminariją, atsisakė jį šelpti. Mokėsi ir gana skurdžiai pragyveno vien iš privačių pamokų. Daviau 10 rub. batams. Po trejų pasiruošimo metų laikė 6 kl. egzaminus. Susikirto. Dar kurį laiką pasimokęs išlaikė egzaminus Oriole iš 8 klasės kurso. Daviau 50 rub. nuvykti į

žmona, dr. J. Bakšys, dr. M. Reinys, P. Dogelis. Buvo kalbėta, kad šiandien lietuviai linksmintis ir Naujųjų metų sutikti išsikirstę į tris grupes: pirmiečiai nuėjo pas žydus ir lenkus (geležinkelio salėje); artistų kuopelė - į baltgudžių klubą; mes gi savo valgykloje. Buvo šokia tokia ir vakarienė.

Beje, vakar vakare eglutė buvo kun. J. Bakšio prieglaudoje Junkerių gatvėje¹⁹³. Dainos, eilės, žaidimai.

1917-ieji

Sausio 1 diena. Naujieji metai. Kunigai K. Čibiras, P. Dogelis ir aš, susitraukę iš šalčio, einame į Šnipiškių prieglaudą. Vaikų - 32. Salė papuošta eglės šakelėmis. Svečių mažiau negu kitose prieglaudose. Padeklamuotų eilių iš mokyklos kurso. Dainos ir žaidimai.

Vaikai moka atmintinai 30 dainų. Padainavo septynias.

Sausio 5 diena. Aš, P. Dogelis, S. Smolinskis ir P. Žarnauskas nutarėme šiandieną sudaryti kvartetą. Kiekvienai naujai kvarteto repetacijai kun. T. Brazys pasižadėjo parašyti šokių tokį kūrinėlį.

Sausio 7 diena. Šv. Mikalojaus vyrų draugijos vakaras (Varnų g. 5¹⁹³). Salė pilna žmonių. 4 val. prasidėjo loterija. 5 val. Didžiosios prieglaudos vaikai padainavo 2-3 ir 4 balsais liaudies dainų. 6 val. prasidėjo dramos „Mirga“ vaidinimas. Suduikio vadovaujamas choras padainavo 9 dainas. Tik ne visai gerai pavyko sugiedoti „Lietuviais esame mes gimę“. Bilietai nuo 15 pf. iki 3 m. Loterijos bilietai - 25 pf. Pralošiau 15 markių. Išlošiau laikrodį „Napoleonas“, batelius ir kt., kun. V. Jezukevičius - kelnes; P. Daunoras - Švenčiausios Mergelės statulėlę, bene K. Kriščiukaičio darbo. Gryno pelno per 400 markių.

Šiandien buvau biure keisti duonos kortelių. Formaliai valdininkai, keisdami korteles, buvo įpareigoti kiekvieno asmeniškai paklausti jo tautybės. Taigi ir manęs, kaip ir kitų lietuvių, nepaklausę užrašė lenku. Taip pat užrašė ir kun. Dogelį, kuris, tiesa, asmeniškai biure nebuvo, bet biuro darbuotojos, darydamos man malonę, ir jo korteles pakeitė naujomis.

Sausio 8 diena. Gavau iš namiškių iš Jiezno žinią, kad namie visi sveiki, tik motina kiek negaluoja. Maisto dar turi užtekstinai, taip pat ir gyvulių. Kazimieras Babilus jau pasveikęs. Maisto į Vilnių negali atvežti, nes negauna leidimo.

Į Vilnių visi keliai apstatyti sargyba ir su produktais į miestą labai retai kam pasiseka prasprukti. 12 mylių nešusius maisto produktų sustabdo ir atima. Vokiečiai keikiami.

Sausio 9 diena. Pirmadienis. Vakar iš seminarijos sugrįžęs kun. T. Brazys pasakojo, kaip seminarijos profesorai nagrinėja faktą, kad aš užsirašęs biure lenku, ir skleidžia mieste kaip nepaprastą sensaciją. Nuėjau į biurą patikrinti.

„Ar tiesa, - klausiu, - kaip mieste sklinda gandai, kad tamstos mane esate užrašę lenku?“

„A tak, - atsako p. Kopeč, - bo ksiądz powiedział, że jestem polak“¹⁹⁵.

„Jūs manęs neklausėte ir tokio atsakymo negavote ir neturėjote teisės manęs lenku rašyti“.

„A czy ksiądz nie pamięta, jak mnie samiej powiedział, że jest podwójnym polakiem?“¹⁹⁶ - šaukia p. Jeleniewska.

„Ja sam pamiętam, - tvirtina ten buvęs vokiečių uniforma vilkintis kareivis lenkas, - že ksiądz przyszedł do biura, oparł się ręką przy tamtym oknie i powiedział: „Jestem polakiem“¹⁹⁷.

„To czarna jakaś robota“¹⁹⁸ - šaukia kita ponija.

Tuo tarpu žydų atstovas Šapiro pakišo raštelį: „Zajavlieno, chto kartų Nr ... Litoviec zapisan poliakom“¹⁹⁹. Jį pasirašiau. Visi biuro atstovai lenkai įsiuto ir prie žmonių pradėjo šaukti: „To sprawa litwo-mańska“, „To prowokacja“, „Wiemy teraz dobrze, dlaczego litwinie nie biorą udziału w spisie narodowości“²⁰⁰ ir t.t.

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII. 26 – 1919.XI. 26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Kiek jiems nurimus, aš jų vėl klausiu: „O kun. Dogelis kokios tautybės užrašytas?“

„Polakiem!“²⁰¹

„Jeigu jis pats nebuvo, – sakau jiems, – tai iš kur sužinojote, kad jis lenkas?“

Tuomet dar iki šiol ramiai laikęsis vyriškas, atseit dvarininkas grafas, šoko prie Kopeč drebėdamas iš pykčio ir šaukė, kad ir vyskupas būtinai pats turi ateiti pasikeisti kortelės.

Visus jų pasakymus ir pakartotinus tvirtinimus pavadinau melu, ypač kareivio, kaip atstovo ir tvarkos prižiūrėtojo.

„Patrzajcie, patrzajcie, niemieckiego żołnierza nazwał kłamcą,“²⁰² – šaukė kažkuri moteriškė.

„Neatėjau čia su tamstomis ginčytis, nei aiškinti, dėl ko lietuviai nedalyvauja tautybių surašinėjime, o tik atėjau patikrinti, kokios tautybės esu užrašytas. Todėl pasilikite sveiki,“ – išėjau iš 14-to biuro.

Tuo reikalu jau buvau kviestas pas oberleitenantą J. A. Ponfiką. Pas jį jau buvo vokiečio kareivio skundas. Menkai vokiškai mokėdamas kalbėti, susikalbėjau lotyniškai. Prašiau jį paskirti kitai dienai valandą, kad galėčiau su vertėju plačiau šį dalyką išdėstyti. Sutiko. Dar ir pats Ponfikas pasižadėjo tuo reikalu pasikalbėti su Jorku ir Kügleriu²⁰³. (Pastarasis tikybos reikalų žinovas.)

Sausio 10 diena. Su kun. J. Bakšiu nuėjau pas Ponfiką. Jo kambaryje jau sėdėjo stenografistė ir du karininkai, mokantys lenkiškai. Aš kalbėjau lenkiškai, Bakšys vertė į vokiečių kalbą, Ponfikas klausė karininkų, ar tiksliai išversta. Pasižadėjo po 8 dienų pranešti tardymo rezultatus.

Sausio 11 diena. Mano bute pirmą mūsų kvarteto repeticija. S. Smolinskis I tenoras, kun. P. Dogelis II tenoras, Žarnauskas I bosas ir aš II bosas. Kun. T. Brazys parašė keturiems vyrų balsams veikalėlį, kuriame kiekvienas balsas labai svarbus. Kun. Bakšys - svety.

Sausio 17 diena. Gautas kvietimas atvykti pas vokiečių tardytoją. Man 10 val., Dogeliui 5 val. po pietų. Nuėjome kartu 5 val. į Kaštonų gatvę pas tardytoją Hermaną. Jis gerai kalba lenkiškai. Dogelį tardė beveik valandą. Iš pradžių kalbėję tyliai, į pabaigą Hermanas pradėjo garsiai rėkti, kad net man laukiant už durų viskas aiškiai girdėjosi. Hermanas vertė Dogelį prisipažinti, kad jis yra rašęs arba gerai žinąs, kas rašė ir spausdino atsišaukimus. Hermanas, net kumščiu daužė stalą. Dogelis neigė taip pat suduodamas kumščiu į stalą. „Pamiėtaj, že przed władzą jeste!“²⁰³ – šaukė pirmasis. Antrasis „władzos“ išsigandęs tylėjo. Dar pasiteiravęs apie kai kuriuos lietuvius, kas, kur ir kada daro slapтус susirinkimus, ir nieko konkretaus nesužinojęs Dogelį paleido.

Prieš rašydamas apie tardymo metu man keltus klausimus, turiu štai ką pasakyti. Prieš keletą savaičių buvo kooperatyvo „Laimė“ valdybos posėdis. Posėdžiui pasiėmus dr. A. Domaševičius panorą pasikalbėti apie šių dienų reikalus. Pirmiausia man teko prabilti. Pasakiau, kad Lenkija bruzdėjo, tai ir gavo nepriklausomybę. Jeigu mes nieko nedarysime, mums niekas neatneš ir nepasiūlys. Turime patys pareikalausti ne tik žodžiais, bet ir darbais. Be to, papasakojau girdėtą vienos lietuvaitės sapną, kuriai iš aukštybių buvo pasakyta: „Kaip jūs patys panorėsite, taip ir bus“. Tai gi reikia pirmiausia norėti ir paskui veikti, tik tada šį tą galėsi pelnyti, net ir nepriklausomybę.

A. Domaševičiui, kaip revoliucinių aspiracijų žmogui, mano pareiškimas patiko.

Per tardymą Hermanas iškėlė du klausimus: ar aš pažįstu Lietuvinkaitę ir ar aš esu viešai susirinkime kalbėjęs apie Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, kaip kad Lenkija dabar yra atkuriamą, ir kad šis momentas dabar tam tinkamiausias. Ir dargi nurodė vietą, kur buvo kalbėta - Šv. Jono gatvės namuose. Kadangi mūsų buvo kalbėta Dominikonų g. 12, tai man nemeluojant teko lengvai visa paneigti. Lie-

Vokiečių kariuomenė Vilniuje Pirmojo pasaulinio karo metu. Nuotr. iš knygos „Lietuvos bažnyčia“, V. tomas, 1 dalis, Chicago, 1985

tuvninkaitės pavardė, tiesa, girdėta, bet jos nepažįstu. Tuo ir baigėsi tardymas.

Iš Dusmenų žmogelis nešė man 18 svarų sviesto. Mieste vietinė milicija jį sulaukė ir sviestą atėmė. Perdavė vokiečiams (90 markių nuostolis).

Šiandien mirė Katedros senolis Juozas Chocianovičius. Nuo šaltų valgių persivertė jo žarnos. Ir gydytojai nieko nepadarė. Jis mat gaudamas iš įvairių labdarinių virtuvių sriubą, ko nesuvalgė, laikė prie Katedros šaltame sandėliuke, supylęs į vieną indą. To indo kiek laiko nemazgojo ir valgio nešildė. Surūgo.

Sausio 18 diena. Šiandien gavau iš Ponfiko tokį raštą:

„Der Stadthauptmann
I gb. Nr. II 4256/16. Vilna, den 16 Januar 1917

Hern Pfarrer Bielawski
In Ihrer Beschwerdesache betreffend falsche Eintragung bei der Brotkartenähmung hat die Vernehmung der Beamten des Büros in Verbindung mit der Aussage des Schapiro, Mitgliedes des Jüdischen Komitees, und mit der dienstlichen Meldung des überwachenden Milizsoldaten eine Klärung des Sachverhalts nicht ergaben. Die Aussagen widersprechen sich. Offenbar sind Sie missverstanden worden. J. A. Ponfick. Oberleutenant“²⁰⁵.

Prieš tardymą buvau užėjęs pas valdytoją kun. K. Michalkevičių pasitarti, kaip išbrišti iš susidariusių pinklių. Ne tik nesulaukiau jo tėviškos užuojautos ar patarimo, bet tiesiog buvau puolamas visu smarkumu: „Stalės šie ofiarnym kozlem litewskiej prowokacji“²⁰⁶. Nedavė nė žodžio prartarti ir pasiaiškinti.

„Prašau Ekscelenciją, – jeigu dar turiu kaip kunigas, – sakau jam, – šioki ar tokį pasitikėjimą, tai prašau išklausti mano pasiaiškinimą“. „Nie wierzę księżom“²⁰⁷. „Tai prašau išklausti manęs ne kaip kunigo, bet kaip paprasto žmogelio“. Išdėčiau visą bylos eigą.

Išėjęs iš Valdytojo galvojau, kad šioje byloje, be vieno žydelio, neturiu nei vieno liudininko. Pasiryzau eiti tiesos keliu. Maniau, kad jiems per tardymą velnias sumaišys liežuvis.

Kai jau byla paaiškėjo, ir aš vokiečių ne-

buvau apkaltintas, nuėjau vėl pas Valdytoją pasirodyti. Tik pamatęs mane vėl pradėjo šaukti: „Wiem, wiem, co się stało, dwie biuralistiki na bruk wyrzucone, żołnierz na front już wysłany“²⁰⁸. Apie tai aš čia tik ir sužinojau.

Ši byla nuskambėjo per visą miestą. Net gatve eidamas girdėjau įvairiausių epitetų: denunciatorius, provokatorius, litvomanas; viena senutė sutikusi sako: „To łajdak z Ka-

tedry“²⁰⁹.

Beje, vokiečių kareivis savo skunde prieš mane taip pat parašė, atseit aš pasisakęs biure esąs „podwójny polak“²¹⁰. Iš kur kilo toks pavadinimas, terminas? Prieš keletą savaičių biuro darbuotoja Stefanija Jeleniewska buvo pas mane atėjusi į namus lenkų loterijai fantų parinkti. Daviau. Ji manęs klausė, ar aš lietuvis, ar lenkas. Aš jai atsakiau: „Du argumentai už tai, kad lenkas – mano nosis ir pavardė; o tik vienas argumentas už tai, kad esu lietuvis – tai mano vidinis įsitikinimas“. Ji suprato taip, kaip jai patiko – dvigubas lenkas ir tai paskelbė, matyt, biure.

Sausio 21 diena. Vėl pas mane kvarteto repeticijos. Kun. T. Brazys jau tris dalykėlius yra parašęs.

Sausio 26 diena. Vokiečiai ieško šlubuko Meilaus.

Antakalnio vaikų prieglaudos mokykloje jau tris kartus per savaitę ateina vokiečiai mokyti vokiečių kalbos.

Sausio 27 diena. Šiandien Kaizerio gimimo diena. Mokyklose pamokų nėra. Katedroje 9 val. pamaldos. Karių pilna Katedra. O vakar vakare ties Tiškevičiaus rūmais grojo orkestras, rūmai buvo iliuminuoti.

Tarnaičių virtuvėje produktų nėra ir nėra iš kur gauti. Už pūdą ruginių miltų mokama 14 rub. Neturtingesni ir besveikiečiai žmonės tinsta iš bado. O sveiki, jei ir parsineša iš už 8–12 mylių ant pečių kokį pūdą, tai Vilniuje atima.

Kalba, kad ir Vokietijoje sunki padėtis. Vokietis atėjęs į Katedrą skundėsi, kad jo tėviškėje labai sunkus pragyvenimas. Dabar vokiečiai visas jėgas kaupia Rygai paimiti.

Sausio 31 diena. Katedroje lenkė poniamane išpėjo, kad lenkai ruošiasi man kailį išperti!

Pasisekė nupirkti sau ir vaikams paltų lašinių už 200 markių, žirnių 2 pūdus - už 12 rublių.

Vasario 2 diena. „Varnų“ salėje lietuvių gimnazijos vakarėlis. Vaidina „Gaila ūsų“ ir „Valsčiaus sūdas“. Gražiai deklamavo Kazys Juška ir Z. Senečiūtė. Kun. T. Brazio vadovaujamas choras padainavo 7 daineles. Vaidinimas pavyko. Režisavo J.

Talmonas. Salė neprikūrenta, labai šalta.

Lietuvius klierikas pasakoja, kad seminarijos vadovybė jau du kartus surašinėjo klierikų tautybę. Pirmą kartą rado 15 gudų, kitą kartą jau tik vieną. Mat bijo, kad seminarijoje nereikėtų įvesti gudų kalbos pamokų, dėl to turėjo būti mažiau gudų klierikų.

Vasario 3 diena. Jau kurį laiką šaltis siekia - 20°, šiandien net - 24°. Gatvėse kūrenama ugnelė pračiams pasišildyti.

Vasario 5 diena. Amerika atšaukė iš Vokietijos savo pasiuntinį. Bus karas tarp jų.

Ar greit bus karo pabaiga? Vieni sako, kad ši pavasarį, kiti tvirtina, kad po 42 mėnesių nuo karo pradžios.

Vokiečiai sutiko leisti lietuvišką laikraštį (J.Basanavičiui)²¹¹.

Vasario 9 diena. Kunigas T. Brazys girdėjęs, kad pas lenkus yra dvi partijos: viena jų nori, kad Lietuva būtų prijungta prie Lenkijos, kita gi, stipresnė, nori Lietuvoje padaryti kaip Šveicarijoje - kantonus. Mat lenkai iš Varšuvos negali sulaukti jokios pagalbos.

Vokiečiai prie Misionierių bažnyčios turi įsteigę karstų dirbtuvę. Siūlo Komitetui reikalui esant į juos kreiptis. Sako, dabar jų daug reikia, o pavasarį dar daugiau reikės.

Vasario 10 diena. Zitiečių vardu Liutnės salėje ruošiamas lietuvių vakaras. Pirmą kartą vaidinamas pagal M. Radzevičiūtės „Žemės dulkės“ J. Strazdo scenai parengtas veikalas „Sugrįžo“. Scenoje artistų daug ir visi tautiškai pasipuošę. Originalūs šokiai. Švedas, varomas Sibiran, jaudino publiką. Pabaigoje „Apoteozė“²¹². Kun. T. Brazio liaudies melodijų motyvais parašyta kantata.

Vasario 12 diena. Tarp lietuvių sklinda gandai, kad vokiečiai iš trijų Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gubernijų mano sudaryti Lietuvos generalgubernatoriją. Kada tai bus paskelbta, dar nežinia. Kalbama, kad vokiečiai susekė per Šveicariją lenkų bendradarbiavimą su rusais.

Vasario 14 diena. Dėl incidento biure lenkai parašė skundą prieš mane J. E. Valdytojui. Raštas perduotas kan. P. Volodzka²¹³ ir kun. Abaravičiui surengti tardymą. Vokiečių įsteigtoje Namų darbo parodoje Zitiečių draugijos skyrius nuo 1916 metų gruodžio 16 dienos iki 1917 metų vasario 13 dienos išaudė juostų už 13 094,09 markės.

Vasario 15 diena. Lietuviai ir lenkai buvo pakviesti vokiečių valdžios pasitarti dėl varguomenės aprūpinimo maistu. Kadangi produktų neužtenka, tad kaip naudingiau būtų galima minimalią porciją sunaudoti. Nutarta vietoj 200 gramų duonos duoti 100, o vietoj kito 100 gramų duoti sriubos. Už tokią porciją teks mokėti 18 pf. Kas ims vien 200 g duonos, mokės 30 pf.

Vokiečiai Centro komitetui davė durpių ir 10 sieksnių malkų išdalinti lietuvių varguomenei nemokamai. Buvo atsitikimų, kai žmonės sušalo.

Vasario 16 diena. Kvarteto repeticija pas kun. P. Žarnauską neįvyko, nes S. Smolinskis neatvyko. Vakariene su „degutu“ gera. Dainoje minima M. Valančius, D. Poška, S. Daukantas²¹⁴.

Vasario 17 diena. A. Stulginskis aimnuoja, kad jei karas dar tęsis, pražudys mūsų Lietuvą. Žmonės miršta. Iš didesnio miesto gyventojų skaičiaus pirmiau mirdavo 1–2 per dieną, dabar - 10.²¹⁵

Mokytoja Ona Matulaitytė²¹⁵ Didžiojoje prieglaudoje rengia vakarą.

Programoje: monologas „Viskas ant vieno pečių“; vaidinimas „Į mokslą“; baladė „Gegutė“; kvartetas „Asilas, ožys, lokys ir lapė“; keturių balsų choras atliko „Aukštas dangus“, „Kada noriu verkiu“, „Saulėlė nusileido“, „Kas subatos vakarėlis“, „Šaltysius“, „Kad aš joiau“, „O aš viena dukrelė“. Gyvasis paveikslas „Pabudęs Vaidila“; vaidilutės prie aukuro; „Žemaičių krikštas“. Stovi kunigas ir Vytautas²¹⁶

Tėsinys kitame numeryje

Vilniaus kultūrinis gyvenimas 1920–1939 m.

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 1

Vilniaus krašto naujos meninės jėgos įeina į platųjį vieškelį. Padėti žygiuoti tuo vieškeliu, pasijusti tvirtiems, pagreitinti brendimą, neleisti nueiti šunkeliais, skinti kelią į priekį – tai kritikos pareiga. O kad Vilniaus meninės jėgos rimtai stveriasi darbo, kad jos, anot poetės O. Miciūtės, „išėję į vieškelį platų negrįšim!“ (LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 102, L. 14). Maždaug tuo laiku, kai R. Mackevičius keliomis apysakomis užėmė literatūroje rimtesnę kūrybos poziciją, kai J. Knopka ėmė bandyti savo jėgas dramaturgijoje, išaugo naujos literatūros mėgėjų gretos. Tai buvo jau minėta O. Miciūtė, V. Rusokaitė. Z. Tureika-Prantkevičius, A. Žukauskas, V. Pilypavičiūtė, V. Radziulis, J. Kėkštas ir kt. (ten pat L. 42).

V. Radziulis sukūręs labai gražių eilėraščių, kuriuose jaučiama jo laisva, be jokio dirbtinumo kūrybinė jėga. Kai kurie jo eilėraščiai „Valio dalgelė“, „Lietuva“, „Lietuviškos juostos“ rodo, kad jis turi nemažus poeto gabumus. Būtų neleistina klaida, - rašoma literatūrinėje apžvalgoje, - jei Vilniaus krašto prozinės literatūros reprezentaciją atitektų vien tik R. Mackevičiui. Juo labiau kad savo laiku nemažą talentą prozoje buvo parodęs J. Cicėnas, o kiek vėliau rašė V. Rusokaitė, poetai O. Miciūtė, V. Radziulis ir A. Žukauskas (ten pat, L. 9 ir 13).

Teatrų veikla

Vilniaus artistų mėgėjų teatras labai sunkiomis sąlygomis skynėsi sau kelią. Teatro entuziastai turėjo dangstytis Literatūros ir meno draugijos vardu. Antraip tas teatras nebūtų galėjęs pasirodyti ne tik provincijoje, bet ir Vilniuje, nes neturėjo valdžios leidimo. Draugijos patvirtintas statusas leido jai rengti tik kultūrinius renginius. Tiesa, nežiūrint šio patvirtinto statuto 1937-1938 m. Literatūros ir meno draugija dargi pati tik retkarčiais gaudavo leidimą surengti viešąjį vakarą su vaidinimu ar koncertu. Visos didžiosios Lietuvių draugijos buvo valdžios uždarytos, o palikta tik Lietuvių literatūros ir meno draugija. Neuždaryta ji buvo panašiai kaip ir kitos draugijos, kurių veikla nesirėmė lietuvišku kaimu.

Dažnai administracinės valdžios atstovai grasindami neleisti rengti vakaro, reikalavdavo nuimti salės ir scenos tautinius papuošimus, tautines vėliavas ir Lietuvos vadovų portretus. Kurį laiką sodžiaus teatro publika mažai kreipė dėmesio į aprangą ir dekoracijas. Jei artistas mokėjo savo rolę ir, išėjęs į sceną, nesuklydęs deklamuodavo, tai to visai ir pakakdavo, bet greitai pakito požiūris ne tik į vaidybą, bet ir artisto aprangą, nesitenkino bejausme vaidyba. Kasmet ir kaimo žiūrovas darėsi vis reiklesnis.

Labai didelės reikšmės kaimo teatrui tobulėti turėjo nuolatinė profesionalų pagalba, vertingi patarimai ir pamokymai. Tą paramą teikė studentai, mokytojai, skaityklų vedėjai bei jų pačių pastangomis rengiami vakarai. Žmonės pamatę, kaip jie vaidina ir įrengia sceną bei grimuojasi ir rengiasi, vėliau patys stengdavosi jų pavyzdžiu pasekti. Ypač didelės įtakos kaimo teatro tobulėjimui turėjo Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dramos sekcijos artistų gastrolių po provinciją jų atostogų metu, juo labiau kad jų vakarai buvo ruošiami kartu su kaimo jaunimu, kurie mokėsi vaidinti. Be to, studentai, vykdami į kaimą rengti to ar kito spektaklio, nusiveždavo kostiumus, grimą, dekoracijų eskizus. Po tokių vakarų sodžiaus publika jau nusitenkindavo paprasta artistų apranga bei spalvotų kaimiškų audinių dekoracijomis, bet kokių rolės deklamavimu, bet reikalavo pritaikyti veikalo turiniui ir dvasiai reikalingas dekoracijas, aprangą, artistų judesius ir tokiu būdu tobulėjo pačių kaimiečių rengiami vakarai. Kaimo žmonės visai kitaip pradėjo žiūrėti ir vertinti teatrą bei savo jėgomis ruošiamus spektaklius (Lietuviškas baras, 1933 m. Nr. 2, p. 2 ir 7).

Studentų dramos sekcijos pirmininkas Juozas Kanopka savo referate pateikė tokius išpūdingus duomenis apie surengtus kaimo vietovėse vakarus: 1925 m. surengti 28 vakarai su vaidinimais, 1929 m. - 118, 1930 m. - 202, 1932 m. - 188, 1935 m. - 276. Lietuviškas teatras per vienuolika metų iš viso surengė 1500 vakarų su vaidinimais (LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 106, L. 34).

Vilniuje ir kaimo vietovėse sparčiai augo surengtų turiningų vakarų, kurių metu vyko pokalbiai literatūros ir meno klausimais, paskaitos, poetų ir rašytojų kūrybos skaitymai. Ypač žmonėms patikdavo šmaikštūs skaitovų ir aktorių vakarai. 1923-1932 m. Vilniaus krašto valsčiuose buvo surengti 859 vakarai. Tikslinga paminėti valsčius, kuriuose daugiausia surengta vakarų su vaidinimais –Daugėlišio valsčiuje – 102, Tverečiaus – 93, Kaltinėnų – 80, Švenčionių – 73, Melagėnų – 49, Marcinkonių – 48, o Vilniaus mieste – 50 (Lietuviškas baras, 1933 m., Nr. 2, p. 10).

Teatro reikšmė žmogaus gyvenime labai didelė, rašoma „Lietuviškame bare“. Mūsų gyvenimo sąlygomis sodžiaus teatras turi ypatingos reikšmės tautiniu ir švietimo atžvilgiu, nes sodžiaus jaunimas besimokydamas iš lietuviškų veiklų roles, pramoksta lietuviškai skaityti ir rašyti, įgauna žinių, o vaidindamas scenoje įgyja drąsos ir apskurumo, be to, rengdamas lietuviškus vakarus tautiškai sąmonėja ir įpranta dirbti organizuotą darbą. Teatras mūsų gyvenime, pabrėžiama tame pačiame leidinyje, yra didelis tautinio ir kultūrinio progreso vaiksnyšs bei didelis mūsų dvasios turtas, todėl neleistina, kad tas turtas pranyktų. Reikia surinkti visas žinias apie lietuviško sodžiaus teatrą ir neatidėliojant, kol dar yra gyvi liudininkai, parašyti Vilnijos teatro monografiją. Šiam kilniam tikslui kviečiami mokytojai, skaityklų ir darželių vedėjai, studentai. Svarbu surašyti kiekvieno sodžiaus teatro istoriją nuo seniausių laikų, laikantis maždaug tokių punktų: kur, kada ir kiek surengta vakarų ir kas vaidinta; kur vaidinta: kluone, pirkioj, salėj ir t.t. ; kas režisavo, grimavo ir apskritai padėjo rengti; kokios buvo dekoracijos, scenos ir buto papuošimas; kas vaidino, artistų pavardės ir vardai, jų užsiėmimas; kiek buvo publikos, koks įspūdis, kiek surinkta pinigų ir kiek išleista ir kur dėti likusieji; kokie skelbimai (jei užsiliko, surinkti); žmonių atsiminimai (ypač vyresniųjų nuomonės); kokie buvo trukdymai.

Surinktas žinias buvo prašoma siųsti „Lietuviško baro“ redakcijai. Remiantis surinktomis žiniomis, bus galima parašyti monografiją, kuri ateityje bus sodžiaus kultūringumo, kilnių siekių, pasišventimo ir ištvermės viena gražiausių liudininkių (Lietuviškas baras, 1933 m., Nr. 2, p. 11).

Lietuvių studentų sąjungos dramos sekcijos scenos mėgėjas, nuolatinis režisierius ir choro vedėjas A. Krutulys, pianistė E. Palevičiūtė ir sekcijos pirmininkas J. Kanopka buvo vieni iš aktyviausių teatro ir kultūrinių renginių organizatoriai, visada nestigę gražių sumanymų. Spaudoje skaitome tokias eilutes: po 30 kilometrų keliaujame pėsti, ant savo pečių velkame sunkų bagažą. Valgome tik du, o kartais net ir vieną kartą per dieną. Patys šluojame ir valome vaidinimo patalpas, skėsdami dulkėse. Tačiau visa tai mūsų nebaudo. Degdami jaunuoliška energija ir didžiųjų savo tautos idealų vedami, mes neatsisakome jokio darbo, jokių sunkumų, jei tik matysim, kad mūsų darbas bent kiek įvertinamas (Lietuviškas baras, 1935 m. Nr. 3, p. 33).

Jei drama dar pakankamai apdorota, - pažymi vienkartinis leidinys „Jaunųjų siekiai“ (1938 m.), tai komedijos, reikia pasakyti, beveik neturėjome. Drama išimtinai istorinė, o komedija - buvo jos dvi ir abi mūsų autorių ir abi mūsų scenoj suvaidintos - aktuali, apie dabarties gyvenimą, V. Čepulytės ir M. Krinickaitės „Išmokė“ ir Juozo Bajo-raičio-Kanopkos „Ponas gudragalvis“.

1935 m. sausio 30 d. Studentų dramos sekcija suvaidino komediją „Karolio teta“. Iš aktorių labiausiai pasižymėjo Viščinis, Žemaitis ir Valiukevičius. Tų pačių metų vasarį blaivybės savaitės proga dramos sekcija vaidino „Ant bedugnės krašto“- nauji debiutantai Činčikas, O. Miciūtė ir A. Liobytė. Čia pat pažymima, kad aktorių meistriškumui kelti buvo A. Krutulio surengti dramos kursai, kuriuose scenos mėgėjai galėjo lavintis. Tik gaila, kad jie neilgai veikė (LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 106, L. 29). Audrūnas „Vilniaus žodyje“ nurodo, jog dabartinis mūsų teatro lygis yra nepakenčiamas. Jį reikia kuo greičiau reorganizuoti. Tokios svarbios kūrybinės tautinio veikimo srities negalime palikti likimo valiai. Laikas įkurti nuolatinį lietuvių teatrą, kuris duotų mūsų visuomenei progos matyti lietuvių literatūros veiklus scenoje. Jau dabar vaidinant mūsų studentų dramos sekcijai susidaro įspūdis, kad vaidina ne mėgėjai, o artistai profesionalai.

Žymi dalis mūsų gerų artistų išsiblaškė po visą Rytų Lietuvą, o juk kai kurie iš jų yra baigę visuomenės lėšomis dramos mokyklas. Dabartinė dramos sekcija, veikianti prie Studentų sąjungos, remiasi tik pavieniais asmenimis. Jie kas antrą sekmadienį vaidina Vilniuje. Patys režisuoja, vaidina, grimuoja, piešia dekoracijas, statosi ir taisosi scenas. Tokiomis sąlygomis negalima idealiai dirbti, nes studentų tiesioginė pareiga mokytis... Nuolatinis lietuvių teatras Vilniuje – tai didelis mūsų tautinis kovos ir kūrybos variklis (LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 106, L. 30).

Literatūros ir meno draugija nuo 1936 m. nuolat ėmė rengti diskusinius vakarus, skirtus aptarti praeitus vaidinimus. Juose buvo nagrinėti lietuviškojo teatro reikalai: repertuaro pasirinkimas, aktorių vaidyba, režisūra ir dekoracijos. Diskusinių vakarų pagrindą sudarydavo veikalo ir vaidybos nagrinėjimas. Tokių vakarų metu plačiai buvo aptariami pasirinkto vaidinti ir jau suvaidinto veikalo turinys, dominuojanti mintis, tendencingumas ir kt. Žinoma, svarbiausia nagrinėjimų ir kritikos dalimi buvo laikoma pati vaidyba – jos meninė pusė, atskirų vaidintojų kūryba, jų gebėjimas ar negebėjimas gerai suvaidinti pasirinktą vaidmenį. Tokiuose vakaruose buvo gyvai ir nuodugnai aptarta trijų vaidinimų veiklai: K. Inčūros „Painiava“, R. Mackevičiaus „Likimas“ ir P. Vaičiūno „Sudrumstoji ramybė“. Visus šiuos tris vaidinimus gana kruopščiai referavau paskirti referantai, o po jų susirinkusieji dalijosi savo išpuodžiais. Pažymėtina, kad diskusijų metu daug dėmesio buvo skiriama vaidintojų kalbai ir tarsenai. Pasidžiaugta, jog paskutiniu metu mūsų artistų padaryta didelė pažanga (Lietuviškas baras, 1937 m. Nr. 1, p. 38).

1939 m. įvyko Vilniaus lietuvių literatūros ir meno 83-iasis vakaras, kurio metu Mykolė Krinickaitė-Astaškienė kalbėjo apie Vilniaus lietuvių teatro meną. Nuo 1938 m. kovo 13 d. iki 1939 m. vasario 1 d. draugija surengė 15 viešų vakarų. Dešimtyje vakarų buvo vaidintos dramos ir tik viena komedija. Dauguma vakarų negalėjo įvykti, nes nebuvo gauti leidimai. Nuo 1938 m. gegužės 5 d. iki rugsėjo 25 d. negauti leidimai net 19 vakarų.

Su dideliu džiaugsmu buvo sutiktas iš Kauno į Vilnių atvykęs Valstybinio teatro režisierius Stasys Pilka. Jis 1939 m. sausio 28 d. Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje recitavo kai kurių klasikinių dramatiškų veiklų monologus ir deklamavo naujosios mūsų poezijos atstovų eilėraščius. Vos tik išėjusį į sceną malonų svečių susirinkusieji pasveikino karštais plojimais. Dar didesnės ovacijos buvo keliamos po kiekvieno tikrai meistriškai atlikto dalyko. Pati recitacijų ir deklamacijų programa buvo gana plati. Buvo recituojami V. Šekspyro, Šilerio trgedijų, S. Čiurlionienės monologai. Iš naujosios lietuvių poezijos buvo padeklamuo-

ti J. Kossu-Aleksandravičiaus, A. Miškinio, K. Binkio, L. Giros ir kitų autorių kūriniai (LYA, F. 17637, Ap. 1, B. 105, L. 40).

1925-1940 metais veikė Vilniaus lietuvių studentų sąjunga. Aktyviai reikšėsi dramos sekcija, kuriai vadovavo Vladas Jurkūnas, Juozas Kanopka. Rengė spektaklius, koncertus bei kitas kultūrines pramogas. Moterų sekcijai vadovavo Aldona Liobytė, Ona Miciūtė, Jadvyga Tijūnėlytė. Jos rūpinosi moterų savišvieta, propagavo lietuviškas knygas ir laikraščius bei liaudies meną.

1930 m. Antano Krutulio įkurta Vilniaus lietuvių scenos mylėtojų kuopa. Jau 1936-1939 m. buvo vadinta Vilniaus lietuvių teatru. Būtent šios vaidintojų trupės artistai sudarė „Vaidilos“ teatro branduolį. Dar 1931-1936 m. veikė Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dramos sekcija. Jos trupė rengė Vilniaus krašte vaidinimus. 1936 m. pavadinta lietuvių teatru. Jos aktoriai irgi sudarė 1939 metais „Vaidilos“ teatro branduolį (Tarybų Lietuvos enciklopedija, 1988 m. t. 4, p. 537-538).

Draugijų reikšmė

1920-1939 metais veikusios draugijos paliko ryškų pėdsaką kultūros mokslo ir švietimo srityje. Neabejotinai, patį didžiausią darbą atliko Lietuvių mokslo draugija, kuriai šiemet sukako 100 metų nuo jos veiklos pradžios. Ji visų pirma tautiniam darbui sutelkė išsklaidytą inteligentiją, jos nariai suvaidino svarų vaidmenį atkuriant Lietuvos valstybę. Beveik visi Vasario 16-osios nepriklausomybės akto signatarai ir visi trys Lietuvos Respublikos prezidentai prieš tai priklausė LDM. Kai Vilnius buvo Lenkijos okupuotas, draugija virto svarbiausia Vilniaus krašto kultūrine organizacija. Išsipildė Jono Basanavičiaus lūkesčiai – LMD 1941 m. tapo Mokslo akademija.

Draugijų veikla padėjo išjudinti plačius gyventojų sluoksnius savišvietai. Energingos inteligentijos priemonės Vilniaus krašte suvaidino labai didelį vaidmenį steigiant „Ryto“ draugijos bei privačias tėvų išlaikomas mokyklas ir skaityklas. Kultūrinės įstaigos, Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojai bei studentija rengė kultūrinius renginius ne tik Vilniaus miesto, bet ir kaimo žmonėms. Visa tai sparčiai keitė užguito kaimo žmonių gyvenimą, augo jų dvasiniai poreikiai. Tam pasitarnavo tokios priemonės kaip kova už švietimo tinklo plėtimą, prieš vykdomą nautautinimo politiką. Būtent švietimas buvo tas kelias, kuris mūsų kaimą vedė prie kultūros. Kaimo mokytojai, skaityklų vedėjai buvo tos figūros, apie kurias sukosi visas kultūrinis gyvenimas. Jie ne tik mokė vaikus, bet ir švietė, auklėjo jų tėvus, visus gyventojus, nes būtent jie buvo aistringi švietimo ir kultūros skleidėjai. Švietimas bei gausėjantys kultūriniai renginiai formavo žmonių etines ir estetines pažiūras, dorovės principus, bendrus elgesio ir bendravimo pagrindus.

Pabaiga

Piliečių Santalkos ir Lietuvos Sąjūdžio viešas laiškas 2008 02 01 Respublikos Prezidentui Valdui Adamkui

Gerbiamasis Pone Prezidente,

Šių metų sausio 9 dieną kreipėmės į Jus ir Lietuvos Seimo narius ragindami prieš priimant Atominės elektrinės įstatymo pakeitimo įstatymą viešai atsakyti į visuomenei rūpimus klausimus. Deja, viešų atsakymų į pateiktus klausimus nei iš Jūsų, nei iš Seimo daugumos nesulaukėme. Susitikimų metu nei Jūsų patarėjai, nei Seimo pirmininkas nepajėgė atsakyti į didelę dalį užduotų klausimų.

Todėl kviečiame Jus, gerbiamasis Pone Prezidente, nepasirašyti Atominės elektrinės įstatymo pakeitimo įstatymo viešai neatsakius į visuomenei svarbius klausimus.

Neatsakytus klausimus pridedame.

Pagarbiai,

*Piliečių Santalkos Tarybos pirmininko pavaduotoja Vaiva ŽUKIENĖ
Lietuvos Sąjūdžio pirmininko pavaduotojas Justas DVARIONAS*

Piliečių Santalkos ir Lietuvos Sąjūdžio kreipimasis 2008 01 09 į Seimo narius ir Respublikos Prezidentą dėl Atominės elektrinės įstatymo

Gerbiamieji Seimo nariai,

Gerbiamasis pone Prezidente,

Naujos atominės jėgainės statyba – didžiausias šių laikų Lietuvos ūkio projektas. Nuo to, kaip pavyks jį įgyvendinti, nemaža dalimi priklausys mūsų ir būsimų kartų Lietuvos piliečių gerovė. Todėl labai svarbu, kad naujoji atominė jėgainė ir elektros tiltai būtų statomi gerai tam pasirengus – viešai aptarus, įvertinus pagrindines galimas energetikos plėtros ir jos finansavimo alternatyvas ir tik tada pasirinkus iš jų geriausią. Deja, ši svarbų projektą įgyvendinant viešumo, skaidrumo ir alternatyvų svarstymo ypatingai stinga, o sovietmečiui būdingos primityvios propagandos ir jos sukulto informacinio triukšmo – nepaprastai daug.

Todėl Piliečių Santalka ir Lietuvos Sąjūdis kviečia Jus, gerbiamieji Seimo nariai, ir Jus, pone Prezidente, prieš priimant Vyriausybės pateiktą Atominės elektrinės įstatymo pakeitimo įstatymą, viešai atsakyti visuomenei į šiuos klausimus:

1. Kodėl Lietuvos valdžia nutarė sukurti nacionalinį investuotoją mažiausiai skaidriai akcijų „natūrinių mainų“ būdu sujungdama valstybei priklausančius „Rytų skirstomuosius tinklus“ (RST) ir „Lietuvos energiją“ su privačia įmone „Vakarų skirstomieji tinklai“ (VST) ir taip vėl atkurdamą vertikaliai integruotą monopoliją? Kodėl atsisakyta nacionalinį investuotoją steigti kuriant naują įmonę ir sunešant į ją pinigus, kurių reikės naujos atominės jėgainės statybai, bet ne akcijai? Tokiu atveju būtų išvengta įmonių vertinimo problemos. Kodėl atsisakyta atominės jėgainės statybos projektą patikėti vykdyti tik „Lietuvos energijai“ arba „Lietuvos energijai“ ir RST?

2. Kodėl nuo „Lietuvos energijos“ išskaidymo ji, pagal oficialius vertinimus, prarado du trečdalius savo vertės VST atžvilgiu? Kas nutiko, kad VST, 2001 metais buvę pusantrą karto pigesni nei „Lietuvos energija“, šiuo metu tapo vertingesni ir už „Lietuvos energiją“, ir už RST? Kodėl Vyriausybė ir ūkio ministras džiaugiasi derybų rezultatais, kai Ūkio ministerijos valdoma „Lietuvos energija“ prarado tiek daug vertės? Kas už šį valstybės turto praradimą yra atsakingas?

3. Iš kokių lėšų bus statoma naujoji atominė jėgainė – iš sukurto nacionalinio investuotojo, monopolinės įmonės, viršpelnių, kuriuos sumokės dabartiniai elektros vartotojai, ar iš skolintų lėšų, kurias vėliau sumokės naujosios jėgainės pagamintos elektros vartotojai?

4. Ar esate tikri, kad kuriamas nacionalinis investuotojas išties pastatys naująją atominę jėgainę? Kodėl Atominės elektrinės įstatymo projekte, Akcininkų sutartyje ir Bendrovės įstatuose nėra apibrėžta bendrovės akcininkų teisinė pareiga atominę jėgainę pastatyti? Ar, pradėjus naujos atominės jėgainės projektą ne nuo aplinkosauginių bei ekonominių Lietuvos piliečių ir verslo poreikių ištyrimo, o nuo nacionalinio investuotojo suformavimo, nebus sudarytos teisinės prielaidos nacionaliniam investuotojui vėliau atsiskaityti pirminių jo kūrimo motyvų - nestatyti naujos atominės jėgainės, nesiimti elektros sistemos jungčių su Švedija ir Lenkija?

5. Kodėl Akcininkų sutartimi ir Bendrovės įstatais siekiama įtvirtinti „Vilniaus prekybos“ akcininkų teisę veikti savanaudiškai ar net stabdyti būsimos nacionalinio investuotojo bendrovės veiklą? Kodėl „Vilniaus prekybos“ akcininkams suteikiama teisė pasitraukti iš nacionalinio investuotojo bendrovės po 24 mėnesių - net nepradėjus strateginių projektų įgyvendinti? Kodėl pagrindinis monopolistinės įmonės prioritetą skelbiamas esant pelno siekimas?

6. Ar numatoma statyti didelių pajėgumų naujoji atominė jėgainė leis Lietuvai išvengti dabartinės priklausomybės nuo Rusijos centralizuotai valdomos elektros energijos sistemos, ar šią priklausomybę sustiprins?

Piliečių Santalka ir Lietuvos Sąjūdis ragina Jus nepriimti Vyriausybės pateiktų siūlymų sąžiningai neatsakius sau ir visuomenei į šiuos klausimus.

Pagarbiai,

*Piliečių Santalkos Tarybos pirmininkas Darius KUOLYS
Lietuvos Sąjūdžio pirmininko pavaduotojas Justas DVARIONAS*

Pilietinės organizacijos dar kartą ragina Prezidentą atsakyti į klausimus dėl Leo LT

Šiandien, vasario 1 dieną, Piliečių Santalka ir Lietuvos Sąjūdis viešu laišku kreipėsi į Respublikos Prezidentą Valdą Adamkų ir paragino nepasirašyti Seimo priimto Atominės elektrinės įstatymo pakeitimo įstatymo viešai neatsakius į visuomenei rūpimus klausimus.

Pilietinės organizacijos Prezidentui primena, kad dar sausio 9 dieną paprašė jo ir Seimo narių prieš priimant tautos ateičiai ypatingai svarbų įstatymą viešai atsakyti į piliečių pateiktus 6 klausimus dėl kuriamo nacionalinio investuotojo. Deja, viešų atsakymų nei iš Prezidento, nei iš įstatymą priėmusios Seimo daugumos visuomenė nesulaukė. O susitikimų metu nei Prezidento patarėjai, nei Seimo pirmininkas negalėjo atsakyti į didelę dalį piliečiams svarbių klausimų.

Piliečių Santalka ir Lietuvos Sąjūdis, vildamiesi kad demokratijos principai Prezidentui yra svarbūs, dar kartą uždavė prieš mėnesį keltus klausimus ir laukia sąžiningų valstybės vadovo atsakymų.

Daugiau informacijos:

Liutauras ULEVICIUS, Piliečių Santaros tarybos narys, telefonu 868608820

Justas DVARIONAS, Lietuvos Sąjūdžio pirmininko pavaduotojas,

telefonu 868773760

Lietuvos visuomenė šventė Vilniaus gimtadienį

Mgr. Žilvinas RADAVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Mindauginiai Lietuvos valdovų rūmų pamatų fragmentai, geležies amžiaus laikotarpio Šventaragio slėnio laužavietė, pagoniškasis Vilniaus Katedros požemių aukuras bei daug kitų istorijos paminklų mums liudija, kad Vilnius visuomet buvo skirtingų tikybų, verslų ir luomų atstovų traukos centru.

Apie Vilniaus miesto įkūrimą mums byloja ne vien Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino sapno legenda, bet ir rašytiniai šaltiniai, tarp kurių figūruoja žinomas seniausias 1323-01-25 kunigaikščio laiškas *Visiems visame pasaulio krikščionims*, kuriame minimas Vilniaus vardas.

2008-01-25 Draugijos „Pilis“ valdybos ir Valdovų rūmų paramos fondo iniciatyva prie Gedimino paminklo buvo paminėtas šis valstybinės reikšmės įvykis. Renginyje dalyvavo Vilniaus miesto meras J. Imbrasas, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos nariai su vadu K. Ignatavičiumi priešakyje, apeigų folkloro grupė „Kulgrinda“, direktorės Liudmilos Isajevos vadovaujamos Vilniaus Senamiesčio vidurinės mokyklos mokytojų Žilvino Radavičiaus bei Gaivos Kairienės bei jų mokinių atstovaujama delegacija, politologė Inga Baranauskienė, tarnautojai, istorikai, kiti garbūs sostinės svečiai.

Vilniaus krašto bajorų vado, „Szaszor“ Lietuvos bajoro Jono Ragauskio iniciatyva Vilniaus Senamiesčio vidurinės mokyklos mokiniai Ignas Viljemas Varanauskas, Artūras Zavadskis, Tomas Kuleša, Arūnas Skliutas, Aleksandras Somkinas,

Stanislavas Gručkovskis, Dmitrij Voicechovič, Michailas Galenko, Dmitrijus Bobrovskis, Romanas Miskeloit, Jevgenijus Novikovas, Audrius Meškėnas, Tomas Kazlauskas tarsi didžiavyriai milžinai kartu su bajorais prie renginio dalyvių puošnia gėlių puokšte papuošto Gedimino paminklo sukūrė įvairiaspalvių kilmingųjų vėliavų jūrą, kurioje plevėsavo ir žydrai balta, pasaga su strėle padabinta Radavičių giminės vėliava.

Tikėkimės, kad ateityje šią šventę organizuos šalies vyriausybė, nes mūsų visuomenei būtina diegti Tėvynės meilę, pagarbą jos istorijai, tradicijų tęstinumui bei visuomeniškumui, o istorikai, poetai, menininkai ir žurnalistai sukurs daugiau mūsų sostinę pristatančios informacinės medžiagos. Šio renginio prasmė yra milžiniška dar ir dėl to, kad jis vyko greta Šventojo Kazimiero ir legendinių Lietuvos didikų amžinybę saugančios pagrindinės mūsų šalies šventovės - Katedros, atstatomų Valdovų rūmų, Vilniaus įkūrėjo Gedimino paminklo bei aukštutinės pilies komplekso. Šie objektai dažnai sudaro išpūdį, jog Dievas, Tėvynė ir jos meilė bei patriotizmas yra neatskiriami, kad tai vieta, kur buvo kuriama daugiatautės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija bei iš dalies reprezentuojama šiandieninė mūsų valstybė.

Kadangi tarp Vilniaus Senamiesčio vidurinės mokyklos pedagogų populiarūs pilietiško idėja, planuojama nevien palaikyti Vilniaus gimtadienio paminėjimo tradiciją, bet ir lankyti edukacinėse ekskursijose, organizuoti atitinkamas piešinių parodas bei seminarus.

Bajoriškųjų vėliavų jūra

Vilniaus meras J. Imbrasas deda gėles prie paminklo Gediminui

Iš Baltarusijos katalikų bažnyčios istorijos

Ganytojas ir rašytojas kunigas daktaras Ildefonsas Bobičius

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Kun. dr. Ildefonsas Bobičius su vikaru Vincentu Labanu Germanovičių klebonijoje 1929 m.

Apie kunigą daktarą Ildefonsą Bobičių aš pirmiausia išgirdau kaip apie lenkų rašytoją. Tai dar vienas mitas ir bandymas atimti iš gudų jų vardą.

Ildefonsas Bobičius – teologas, prozininkas, publicistas, vertėjas. Literatūroje jis buvo žinomas kaip rašytojas Petro Prosty. Bet pirmiausia jis buvo dvasininkas, atsidavęs gudų reikalams, gimtojo žodžio įvedimui bažnyčioje. Gaila, bet ir šiandien daugeliui šis vardas Gudijoje nieko nesako, bet jo asmenybė tikrai verta dėmesio. Jo kūrinių bibliografija apima 214 pavadinimų. Nors oficialioje biografijoje, spausdinamoje penkiatomėje enciklopedijoje „Gudijos rašytojai“, pateikiama tik 14 pavadinimų. Įdomu, ar dėl nežinojimo, ar sąmoningai apkarpyta rašytojo kūryba.

Dar būdamas Vilniaus dvasinės seminarijos klierikas priklausė gudų būreliui, domėjosi gudų atgimimu ir jau 1912 m. pradėjo rašyti straipsnius religine ir visuomenine gudų tema. Į Gudijos istoriją jis įeis ne tik kaip rašytojas ir publicistas, bet kaip ir religinės tematikos literatūroje pradininkas Gudijoje. Literatūrinis debiutas Petro Prosty prasidėjo 1907 m. sausio 25 d., kada laikraštyje „Nasza niva“ („Mūsų dirva“) buvo išspausdintas jo pirmas apsakymas „Ašaros“.

Ildefonsas Bobičius gimė 1890 m. sausio 22 d. neturtingoje šeimoje, Dedino kaime, Dysnos apskrityje, Vilniaus gubernijoje (dabar Mioro rajonas, Vitebsko sritis).

Įdomu tai, kad iš šio kaimo kilęs ir kitas Gudijos katalikų veikėjas – gudų katalikų užsienyje vyskupas Česlovas Sipovičius.

Mokėsi Kauno gimnazijoje, kurią baigė 1909 m. ir tais pačiais metais įstojo į Vilniaus dvasinę seminariją, kur pasirodė kaip gabus mokinys.

Seminarijos vadovybė išsiuntė jį tęsti mokslų Romoje. Čia jis mokėsi nuo 1911

iki 1913 m. ir įgijo teologijos mokslų daktaro laipsnį.

Romoje I. Bobičius asmeniškai susipažino su popiežiumi Pijumi X, papasakojo jam apie gudus, jų problemas ir gavo palaiminimą leisti pirmąjį gudų katalikų laikraštį „Gudija“, kuris 1913-1915 m. buvo leidžiamas Vilniuje. Laikraščio, kuris buvo spausdinamas lotyniška abėcėle, redaktoriumi-leidėju buvo A. Byčkovskis, o nuo 1914 m. 5 numerio – B. Pačopka.

Evangelijos žodžiai: „Gaila man tos tautos, nes ji neturi ko pavalgyti“ buvo epigrafu visiems laikraščio numeriams. Tada Vilniuje, kai laikraščio redaktoriumi buvo B. Pačopka, buvo išleista pirmoji gudų katalikų maldaknygė „Dievas su mumis“. Laikraštyje „Gudija“ dažnai buvo spausdinami J. Bobičiaus straipsniai, daugiausia religine tema.

1915 m. gegužės 27 d. Ildefonsas Bobičius buvo išventintas kunigu. Tais laikais gudų kalba buvo pradėta vartoti bažnyčioje, ir jaunas kunigas neliko nuošalėje. Kun. J. Stankevičius savo knygoje „Gimtoji kalba bažnyčioje“ rašė, kad dirbdamas Idoltoje kunigas vartojo gudų kalbą.

Nuo 1920 m. kunigas I. Bobičius tarnauja Vilniaus Katedroje vikaru. Šiuo laikotarpiu gudų katalikų dvasininkija aktyviai bandė įvesti gudų kalbą bažnyčiose etninėse gudų žemėse. Jie turėjo užtarėją - Vilniaus arkivyskupą Jurgį Matulevičių, kuris ne tik neprieštaravo gudų kalbai bažnyčioje, bet ir visokeriopai rėmė. Tai sukėlė didžiulį lenkų katalikų kunigų nepasitenkinimą.

1920 m. Vilniuje įvyko gudų katalikų dvasininkų suvažiavimas. Tarp jo organizatorių ir aktyvių dalyvių buvo I. Bobičius, kuris parengė referatą apie religinės literatūros leidyklą.

Suvažiavimas priėmė daug nutarimų, kuriuose buvo planuojama išplėsti gudų kalbos vartojimą bažnyčiose. Buvo siūloma įvesti gimtąją kalbą Vilniaus seminari-

joje, prašyti Apaštališkąjį Sostą skirti į vyskupo-sufragano pareigas ką nors iš gudų.

Netrukus po suvažiavimo Vilniuje įsikūrė gudų kunigų organizacija „Svetač“, kuri tuo pat metu buvo Lenkijos valdžios uždrausta. I. Bobičiui dirbti Katedros vikaru buvo itin sudėtinga. Jis iš tikrųjų atsidūrė tarp kūjo ir priekalo, nes neslėpė savo gudiškumo. Tokio kunigo lenkų šovinistinė dvasininkija negalėjo pakęsti. O jie tada sudarė daugumą. Vieną dieną prelatas K. Baika kreipėsi į vyskupą Matulevičių tokiais žodžiais: „Jeigu Jo Ekscelencija neišvays Bobičiaus iš Katedros, tai aš pats jį pagaliu išvaysiu“. Tai rodo, kokia iš tikrųjų buvo jo situacija ir kaip sunku jam buvo psichologiškai.

Į šį prelato kreipimąsi J. Matulevičius neatsakė. Tai K. Baiką dar labiau suglumino. Jis net įsivaizduoti negalėjo, kad vyskupas stos ginti kažin kokį gudą. Vis dėlto jis laimėjo: „Kunigas Bobičius liovėsi sakyti pamokslus gudų kalba“. Šis faktas patvirtina, kad pamokslai gudų kalba buvo sakomi ne tik Šv. Mikalojaus bažnyčioje, bet ir Katedroje.

Dirbdamas Katedroje kunigas daktaras I. Bobičius kartu dėstė Vilniaus dvasinėje seminarijoje ir Vilniaus gudų gimnazijoje. Apie jį labai šiltai atsiliepė buvęs gimnazijos abiturientas, žinomas gudų veikėjas Marijanas Petiukevičius savo knygoje „Ieškant

užburtų lobių“. Bet ilgai likti Vilniuje I. Bobičius negalėjo. Tam priešinosi visas lenkų dvasininkijos elitas. 1923 m. jis išsiunčiamas į Dysnos apskrities Germanovičių miestelį, pirmiausia vicedekanu, o vėliau Mioro dekanu. Tai buvo tikras pažeminimas. Jis - filosofijos daktaras - išsiunčiamas į Dievo pamirštą užkampį, kur didžiausią dalį gyventojų sudarė nemokyti valstiečiai. Veikiausiai, kad jį pažemintų ir kad jis netrukdytų Vilniaus gyventojų lenkinimui.

Bet ir čia Ildefonsas Bobičius tęsia savo gudišką veiklą, telkia vietos jaunimą, sako pamokslus ne tik gudų, bet ir lietuvių kalbomis, nes čia gyveno daug lietuvių. Svarbu pažymėti, kad jo tarnystės metu 1930 m. dar ne visi užsirašinėjo lenkais.

Daugelis dar prisiminė savo šaknis ir apie 15 proc. laikė save gudais, o apie 10 proc. - lietuviais. Po jo pervedimo į kitą parapiją 1930 m. visi šie žmonės jau užsirašinėjo lenkais. Jo darbo metais daugelyje parapijos vietovių plito gudų katalikų literatūra, laikraštis „Gudų šaltinis“, prieš kurį vienu metu sukilo prolenkiškai nusiteikusi dalis parapijiečių, kurie parašė skundą pačiam arkivyskupui R. Jalbzykovskui, kad jis sustabdytų šią „netvarką“.

I. Bobičius rėmė graikų-katalikų apeigų bažnyčios atgimimą. 1926 m. rugpjūtį

Germanovičių bažnyčia XX a. pradžia. Jano Balzonkievičiaus nuotr.

Karta rejestracyjna parafji wyznania <i>N-Katolickiego</i> , obrządku <i>Jacii'skiego</i>																																											
1. Siedziba parafji	Miejscowość <i>Hermanowice</i> Gmina <i>hermanowska</i> Powiat <i>dzisreński</i> Województwo <i>wileński</i>	2. Nazwa parafji <i>hermanowicka</i>	3. Nazwa dekanatu (tej parafji) <i>Mioroński</i>	4. Siedziba dekanatu (tej parafji) <i>hermanowska</i>	5. Diecezja (tej parafji) <i>wileńska</i>	6. Adres pocztowy parafji <i>P. Hermanowice, wj. wileńska</i>	7. Data powstania parafji <i>1821r., 1. 27 sierpnia</i>	8. Kto wydał akt erekcyjny? <i>Abp. dr. Niński i P. Pożniak</i>	9. Czy jest komitet parafjalny? <i>jest</i>																																		
10. Miejscowości, gdzie się znajdują świątynie w obrębie parafji i liczba parafjan, korzystających ze świątyn etatowych.						11. Liczba parafjan w/g narodowości																																					
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">KOŚCIOŁY ETATOWE</th> <th colspan="2">KOŚCIOŁY nieetatowe</th> <th colspan="2">KAPLICE</th> </tr> <tr> <th>Parafjalny</th> <th>Filijalne</th> <th>Prywatne</th> <th>Publiczne</th> <th>Prywatne</th> <th>Publiczne</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Miejscowość <i>Hermanowice</i> Liczba parafjan <i>5011</i></td> <td>Miejscowości Liczba parafjan</td> <td>Miejscowości Liczba parafjan</td> <td>Miejscowości Liczba parafjan</td> <td>Miejscowości Liczba parafjan</td> <td>Miejscowości Liczba parafjan</td> </tr> </tbody> </table>						KOŚCIOŁY ETATOWE		KOŚCIOŁY nieetatowe		KAPLICE		Parafjalny	Filijalne	Prywatne	Publiczne	Prywatne	Publiczne	Miejscowość <i>Hermanowice</i> Liczba parafjan <i>5011</i>	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	<table border="1"> <tbody> <tr> <td>Polaków</td> <td>± 4000</td> </tr> <tr> <td>Białorusinów</td> <td>± 560</td> </tr> <tr> <td>Ukraińców</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Rosjan</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Litwinów</td> <td>± 450</td> </tr> <tr> <td>Niemców</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Czechów</td> <td>—</td> </tr> <tr> <td>Ogółem</td> <td><i>5011</i></td> </tr> </tbody> </table>				Polaków	± 4000	Białorusinów	± 560	Ukraińców	—	Rosjan	—	Litwinów	± 450	Niemców	—	Czechów	—	Ogółem	<i>5011</i>
KOŚCIOŁY ETATOWE		KOŚCIOŁY nieetatowe		KAPLICE																																							
Parafjalny	Filijalne	Prywatne	Publiczne	Prywatne	Publiczne																																						
Miejscowość <i>Hermanowice</i> Liczba parafjan <i>5011</i>	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan	Miejscowości Liczba parafjan																																						
Polaków	± 4000																																										
Białorusinów	± 560																																										
Ukraińców	—																																										
Rosjan	—																																										
Litwinów	± 450																																										
Niemców	—																																										
Czechów	—																																										
Ogółem	<i>5011</i>																																										
12. Nazwiska i imiona osób duchownych																																											
Proboszcza <i>Ks. Bobich Ildefons</i>					Rektorów świątyn filijalnych																																						
Wikariuszy <i>Ks. Laban Wincenty</i>																																											

Kun. I. Bobičiaus ataskaita Vilniaus kurijai apie parapijos gyventojų tautybę. 1929 m.

Iš Baltarusijos katalikų bažnyčios istorijos

Ganytojas ir rašytojas kunigas daktaras Ildefonsas Bobičius

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius*Krikščionių moterų draugija Germanovičiuose. 1929 m.*

Germanovičių bažnyčioje jam dalyvaujant Galomilsko parapijos unitų kunigas Teodoras Čistovskis laikė mišias graikų-katalikų bažnyčios apeigomis, tai sukėlė aršų pravoslavų dvasininkų protestą.

Gaila, bet tuo laiku I. Bobičius nustojo rašyti savo literatūrinių apsakymų. Sunku vienareikšmiškai pasakyti, kas turėjo įtakos, kad iš gudų spaudos puslapių dingo įdomus autorius – Petro Prostý.

Ir šiandien apie jį šiltai atsiliepia parapijos senbuviai, prisimena jo nuostabius pamokslus, žmogiškumą, asmenybės grožį. Nors Ildefonsas Bobičius buvo provincijoje, lenkų dvasininkija nenustojo jo persekioti: rašė apie jį užgaulius skundus, susitikę nesisveikino, apsimetė, kad jo apskritai nėra. Tai jį žemino. Pabrėždamas, kokiomis sąlygomis jis dirbo, pateiksiu citatą iš kanauninko Borodičiaus knygos, parašytos 1930 m. „Kai atgimė Lenkija, vokiečiai suko galvą, kaip įmušti tokį pleišta, kuris ją suskaldytų. Sugebėjo įkalbėti Romą, ypač Lietuvą, Lenkijos pakraščiuose įsteigti rusišką uniiją. Šios unijos globėju tapo vyskupas J. Matulevičius, kuris tuo tikslu atitepė į Dviną (turima omeny Drują ir Drujos tėvų marijonų eucharistijos seserų vienuolynas, tapęs gudiškumo atspara, - aut. past.), žinomų rusų agitatorių ir šovinistų, kurie nori išguiti lenkiškumą iš mūsų pakraščių. Šiuo reikalu ypač aktyviai veikia kunigas Ildefonsas Bobičius – Mioro dekanas, A. Zenkevičius – Gluboko dekanas, A. Stankevičius – pasiuntinys į Varšuvos Seimą, V. Godlevskis iš Žodiškių, V. Šutovičius iš Borodeničo ir kt. Jie įkūrė „Gudų šaltinio“ redakciją ir kitas, išvertė ir išleido liaudžiai daug knygų, ypač Bobičius, Stankevičius ir Zenkevičius, atidarė Drujoje prie marijonų vienuolyno Stepono Batoro gimnaziją. Ir visa ši šutvė pradėjo versti lenkus į gudus ir unitų apeigas...“ (aut. pajuodinimai).

1930 m. kunigą Bobičių perkėlė į Viją, kur jis buvo ir Višniovo dekanas. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui vėl aktyviai įsitraukia į gudų judėjimą. Šiuo savo gyvenimo laikotarpiu jis parašė 2 apsakymų tomus „Gimtoji kalba bažnyčioje“ ir „Mokykite visas tautas“. Planavo parašyti dar 4 tomus. Bet staigus gestapo areštas sujaukė visus jo planus. Veikiausiai jį apskundė Armija krajova, neva jis bendradarbiavo su komunistais, tai buvo labai madinga Armijai krajovai. Taip veikiausiai jie atkeršijo už jo gudiškumą.

1944 m. balandžio 28 d. jis buvo vokiečių sušaudytas, palaidotas vietos parapijos kapinėse.

Skaudu, kad šio talentingo, atsidavusio žmogaus vardas praktiškai nežinomas šių laikų žmonėms. Negana to – kai kurie kaltina jį nusisukus nuo gudiškumo ir perėjus į lenkų pusę. Kaip rašė vienoje iš savo knygų tėvas Aleksandras Nadsonas. Bet tai nepatvirtinta faktais. Deja, visas jo gyvenimas rodo buvus priešingai.

Nekrologas išspausdintas laikraštyje „Bielaruskaja hazieta“ (1944 m. gegužės 17 d.), kuris buvo leidžiamas vokiečių okupacijos metais Minske

1923 m. kunigas daktaras Ildefonsas Bobičius išleido trijų tomų knygą „Atgimstantys mokslai Evangelijoje“. Cenzorius kunigas profesorius P. Kraujalis davė leidimą knygą spausdinti, bet vyskupų konferencijos sekretorius Chaleckis ją uždraudė.

Tik žymių žmonių dėka, pirmiausia jėzuito tėvo Ščepanskio iš Varšuvos, ši knyga išvydo šviesą. Neišspausdintas liko tik darbas „Tėve mūsų“.

Vijos bažnyčia, kurioje jis 1930-1944 m. kunigavo, šalia kurios jis palaidotas. Jano Balzankievičiaus nuotr.

Mažai kas žino ir rašytoją Petro Prostý. Tarp kitko, jo kūriniai (apsakymai „Ašaros“, „Tylų Kūčių vakarą“, „Viltis“, „Lobis“, „Paveikslėliai“ ir kt.) buvo labai vertinami amžininkų. Pavyzdžiui, gudų literatūros klasikas Maksimas Bogdanovičius rašė: „Vienintelis Petro Prostý yra iš tikrųjų talentingas. Svarbiausia jo vertybė – darni įvykių plėtotė, glaustumas iš tikrųjų nuostabaus siužeto, vienakryptis įvykių plėtojimas“.

Pabaigoje, norėtusi pateikti vieną jo apsakymą „Viltis“. Nors jis buvo parašytas beveik prieš šimtą metų, jis aktualus ir šiandien.

Viltis

-Viltis, laisvė! – prieš 45 metus šaukė vyras.

-Laisvė! Caras mums suteikė laisvę!...

Ir nusiėmęs kepurę karštai meldėsi vyras už gerąjį carą, kuris davė laisvę, kuris išlaisvino iš ponų lazdų, kuris išlaisvino iš baudžiavos... Meldėsi nuoširdžiai, karštai už šį carą, ir ašaros ritosi skruostais. Tai buvo džiaugsmo ir dėkingumo ašaros...

-Viltis, laisvė!...

-Nebėra baudžiavos, nebeplaka ponų rykštės vyrų nugarų...Bet yra valdžios baudžiava ir šią valdžią uoliai remia valdininkai. Yra sargybinių ir kazokų rimbai, yra kareivių kulkos...sunkesnė baudžiava, negu buvo pirma!...

-Viltis, laisvė!

Kur tu viltie? Kur tu laisvas vyrų darbe?

Kur neišliejamas vyrų kraujas, vyrų prakaitas, vyrų ašaros?...

Kalėjimai ir belangės stingsta nuo vyrų dejonų, tolimojoje Mandžiurijoje varnos ir vanagai kapoja vyrų kūnus, upeliais teka vyrų kraujas, upeliais liejasi vyrų ašaros!...

-Viltis, laisvė!...

Linksta vyras dirvoje nuo sunkaus darbo, vysta namie nuo alkio ir šalčio, stingsta nuo „valdžios“, žūsta kalėjimuose ir tremtyse...

Ir tai vadinama viltimi?

Sunkus tavo būvis, vargšas žmogau! Ilgus metus tu neši savo sunkų kryžių!...

Bet ateis valanda – ir suplėšys grandines, kuriose tave įkalino tavo kankintojai, ir aukštai aukštai iškelsi tu savo vėliavą už laisvą darbą, už geresnę dalią, už naują laisvą gyvenimą!...

Petro Prostý

Literatūra

1. A. Adamkovič. Ich pamiatajus scienvy sviatyni. Sviatar i pis-miennik// A. Adamkovič, A. Rajčonak, U. Liaskouski. Hermanavičy. Pastavy. Sumezža.2006. S. 79-82
2. A. Adamkovič. Malusia za mir i ščiasie liudskoje//Pamiac:His-toryka – dokumentalnaja chronika Sakrauščynskaha rajona. – Minsk:Bielta, 2004. 512 sc.:il. S. 124-125
3. A. Adamkovič. Sviatar i pis-miennik//Našaviera. Nr.2.–1999.–S.21-24
4. A. Adamkovič. Sviatar i pis-miennik//Run.–24viersna.–Nr.52.–2003.–S.4
5. A. Nadsan. Pro patria aliena. Minsk. 2006
6. A. Stankievič. Rodnaja mova u sviatyniach. Vilnia. Drukarnia imia Franciška Skaryny. 1929
7. J. Najdzionak Ksiondz doktor Ildefons Bobič//Bielaruskaja ha-zieta. – Minsk. – 1944 h. – 14 traunia
8. Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau LVIA). LVIA. F. 604, Apr. 1, B. 7700, L. 13, 31
9. LVIA. F. 604, Apr. 1, B. 7702, L. 13, 23.
10. LVIA. F. 604, Apr. 1, B. 7704, L. 4
11. Lietuvos centrinis valstybės archyvas F.51, Apr. 4. B.52, L. 45

Vasario 16-osios dešimtmetis Klaipėdos krašte

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Artėjant jubiliejinei Vasario 16-osios datai, siūlome ištrauką iš Astridos Petraitytės rašomos knygos apie aktyvų Mažosios Lietuvos veikėją Joną Aušrą - „Minjotų Donkichotas“. Tai epizodas apie 1928-aisiais Klaipėdoje pažymėtą Lietuvos Nepriklausomybės jubiliejų.

Atkelta iš 1 p.

1928-ųjų pradžia lietuvininkams veikėjams ypatinga – gi kaip visad patriotinį ūpą pakelia Sausio penkioliktos paminėjimai, o šiemet jau penktosios metinės, kai Kraštas prijungtas prie Lietuvos! Bet dar labiau tautinius jausmus žadina artėjanti Motinėls Lietuvos Nepriklausomybės šventė, ši data tuo labiau jubiliejinė – prieš dešimtmetį didžiavyriai lietuviai paskelbė visam pasauliui jų Tėvynę nusimetant svetimšalių jungą... Tad visi “didlietuviai” – ir tikrieji, “Kauno” valdžią Klaipėdoje atstovaujantieji, ir tokiais apšaukiamieji Krašto veikėjai – turi iš anksto nerimti, planus kurti, vis susibėgti ir tartis, kaip čia patriotinės dvasios ipūtus trumparegiams gentainiams, vis purkštaujantiems prieš “žemaičius”, jų netvarką, prieš katalikybės grėsmę..., ir bent jau lojalumo - ar šiesiems vokietininkams, linkstantiems pagal Vokietijos dūdelę šokti...

Ne, ne vien šventėmis nenuilstantieji lietuvių būsena puoselėtojai gyvi – kasdienos triūsio per akis, gi pereitų metų rinkimai parodė, jog politinis lietuvininkų „mechanizmas“ toli gražu nėra taip gerai suteptas kaip oponentų vokietininkų. 1927-ųjų rinkimams į Krašto seimelį sudarę „Visuomenės Sąjungos sąrašą“, lietuvininkai-miestiečiai (tarnautojai, valdžios atstovai ir pan.) susivokė, jog pasirinktas obalsis – kvietimas visuomenę telkti ir apeliavimas į kraštiečių pilietinę priedermę – negali būti epizodinis „rinkiminis triukas“, juo reikia grįsti kasdienę politinę veiklą. Tad kodėl šios Sąjungos nepavertus rimta, ne vien prieš rinkimus susiburiančia Visuomenės partija?! Taip, daugelis aktyviųjų veikėjų priklausau ne vienai organizacijai: Lietuvių Susivienijimui - bet šis ne itin angažuojasi politškai; šauliams, tautininkams – bet šios, Didžiosios Lietuvos „eksportuotos“ sąjungos daugelį pasyviųjų gyventojų (taigi- rin-

kėjų) atbaido... Sausio 17-ą, spėję atšvęsti Sukilimo (kaip pagarbiai taria „didlietuviai“, kitiems gal ir šaipantis į ūsą), veikėjai surinko į „Ryto“ viešbutį, kaip tarė, taip ir padarė: įkūrė Lietuvių Visuomenės partiją. Žinoma, tarp iniciatorių buvo ir Jonas Aušra; jis ir Valdybon išrinktas. Tiesa, užėmė viso labo tik kasininko pareigas: pirmininku tapo dr.K.Trukanas, pavaduotoju „konsulas“ Reišys, sekretoriumi dr. Didžys, na o dar trejetas Augūnas, Šuišelis, Liauteris liko tiesiog valdybos nariais. Visa ši komanda ir pasirašė po kelių dienų laikraščiuose paskelbtą „Lietuvių Visuomenės Partijos Programą“.

O vasario ketvirtą, („aukščiausias laiks“, - kaip sako net „didlietuviški“ klaidiškiečiai) įvairių organizacijų atstovai (tarp jų ir Valstybinių Valdininkų Sąjungos pirmininkas Jonas Aušra) „Lietuvos Keleivys“ paskelbė atsišaukimą į Klaipėdos krašto visuomenę dėl Lietuvos nepriklausomybės 10-mečio šventimo. Bet juk negana, jei Valstybinę šventę, išpuolančią vidury savaitės, pažymės tik susipratusieji lietuviai – privalu belstis ir į vokiečių jei ne patriotizmą, tai bent lojalumą! Tad ir „Memeler Dampfboote“ kone visą puslapį (hm, reklaminių skelbimėlių apie „Autovermientung“ ir pan. apsuptyje) apeliuojama „An die Bevoelkerung des Memelgebiets“: „Unser Memelgebiet ist ein Bestandteil des neuerstandenen litausches Staates geworden. <...> wollen wir uns an der gesamten Feier am. 16.Februar d.Js. beteiligen <...>“ Paraginus tą dieną iškelti vėliavas, priminus, kad šventė prasidės pamaldomis visoje bažnyčioje, toliau išsakomas tikrai kompromisinis prašymas: uždaryti net ir privačias įmones, parduotuvėles bent pamaldų laikui – tarp 10 ir 12 val. O šį kreipimąsi pasirašė ir aršieji „autonomijos“ gynėjai –

vyr.burmistras dr.Grabow, superintendentas Gregoras, Seimelio narys, dvarininkas Gubba, ir „lojalieji centristai“ (kaip biznierių ir „Medžių industrijos sąjungos“ pirmininkas N. Nafthalis, „buv. generalinis landšaftės direktorius Šilutėje“ Dr.H.Scheu), jau nekalbant apie lietuvininkus veikėjus (kaip J.Aušra ar E.Simonaitis) ir centrinės valdžios įgaliotinius („Ministeris Merkys, Klaipėdos Krašto Gubernatorius“, „Oberstleutnant Liormonas, Klaipėdos Krašto komendantas).

O jau pats 16-osios antradienis bent jau Klaipėdoje buvo švęstas – oriai, iškilmingai - nuo ryto iki vėlyvo vakaro. Šventė, kaip ir dera, pradėta pamaldomis. Jono bažnyčioje 10-ą prasidėjusi liturgija turėjo liudyti ir ekumeninę įvairių konfesijų bendrystę, ir Bažnyčios pagarbą (hm, iš meilės?) Valstybei, kuriai bent teritoriškai priklausau: šalia superintendente Gregoro, dalyvavo ir reformatų atstovas Priess, ir „žeminių“ bažnyčios kunigas Ribbat, ir katalikų bei žydų šventikai.

Po valandą trukusių pamaldų pusei dviliktos visi buvo laukti Luizės Gimnazijos auloje. Pusvalandžio iškilmėse po Tautos himno buvo paskaityti du pranešimėliai apie Lietuvos istoriją – dr. Trukano lietuviškai ir studijų patarėjo dr. Storosto vokiškai.

Na, o jau nuo dviliktos iki keturioliktos sveikinimus priiminėjo Gubernatorius. Gausaus sveikintojų būrio (berods apie 200 žmonių) centre oriai laikėsi (nors nežinia, kokius jausmus širdyje prislopinę) oficialieji Krašto ir Miesto vadovai – Direktorija su jos prezidentu Kadgiehnu, vyr.burmistras dr. Grabow, burmistras Schulz, Krašto Seimelio prezidentas von Dressler su savo pavaduotojais, Miesto Seimelio pirmininkas dr. Lohrenz; tarp šių ponų vokiečių kiek vienišas galėjo jaustis oficialusis Lietuvos

atstovas – komendantas Liormonas... Jam, žinoma, jaučiau buvo įsimašyt į antrąją sveikintojų bangą – įvairių organizacijų delegacijų, čia jau vokiečiai lietuvių neužgožė... Juk buvo - negalėjo nebūt – ir Jons Aušra!

Gal aukštieji svečiai ir pietumis buvo pavaišinti, kiti savo rateliuose ar šeimose pasistiprino, o pusę penkių entuziastingai nusiteikusieji (tokie pasišventėliai lietuvininkai kaip Aušra būtinai!) jau spraudėsi į Miesto teatrą, nors čia teko ir bilietą (nuo 1 iki 8 litų) įsigyti. Bet ak, Aušra turėjo nepagailėti kelių litų idant neliktų pačiame gale ar užkampy, gal ir žmonelę Mėtą regim prie jo šono? Juk mažuosius galima bent retkarčiais aukliškai palikti (o pačiai mažiausiajai Rūtikei ką tik suėjo metukai, taigi tą pačią vasario 7-ą, kai pirmomis Jonukas penkių metų „vyrs“ pastoj – bus tajį sekmadienį, tikrai bus šeimyniškai atšventę, gal ir svečių apturėję...) Gal minutikei Aušra ir paniro į tosios šeimyninės šventės vaizdinius, bet tuoj iš jų išsivadavęs pašoko - gi Konservatorijos orkestras griežia, choras gieda ir jis, kaip dauguma susirinkusiųjų iš širdies traukia Tautos Himną... Tada jau scenon įžengė Vydūnas, tas dvasingumo spinduliavimu užkrečias žmogus, ir Aušra su dideliu domesiu įsiklausė į jo žodžius apie „Praėjusių ir būsimų laikų žmones“. O pagrindinis renginio momentas – Petrausko „melodrama“ „Birutė“.

Iki septynių truko ši meninė programa, bet tuo šventė dar nesibaigė - aštuntą prasidėjo rautas Šaulių namuose, čia jau pons Aušra turėjo pribūti tikrai su ponija Aušriene. Pasi-svečiavimo kaina „be vyno“ - šeši litai, na, kam be vyno, juk tostą pakelti tokia proga privaloma, bet šiaip ar taip ir šis pobūvis didžiai kultūringas – gi ir Konservatorijos simfoninis orkestras, pradėjęs vakarą Himnu, kartu su choru toliau skleidžia pakilią nuotaiką. O vakarienės metu sakomos kupinos patoso kalbos – Gubernatorius Merkys prisiminė Lietuvos didžiuosius - Mindaugą, Algirdą, Kęsutį, Vytautą...; ir vokiškai jo kalba, žinoma, išguldyta, juk aukštieji vokiečiai pareigūnai toliau pagerbia Lietuvos valstybę savo dalyvavimu. Po Gubernatoriaus ne mažiau pakiliu tonu pasistengė pakalbėti ir Seimelio vadovas von Dressler, užbaigdamas tostu: „Litauen, lebe hoch!“ - jo žodžiai versti į lietuvių kalbą, tad bent keletą valandų visi galėjo maloniai svaigti nuo pojųčio ir suvokimo: kaip gera, kaip lengva, kaip savaime suprantama taip širdingai bendrauti dvitauciame dvikalbiame krašte ...

Paroda primena savojo krašto praeitį

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Gal ne visiškai viskas. Sodybos darželyje, žalių rūtų vainikėlių apsuptas stovi koplytstulpis, kuris, kaip primena įrašas, išdrožtas dar 1832 m. Rūta Kuzmienė jį rado sąvartyne ir parsigabeno, restauravo. Ir dabar džiugina ne tik šeiminių, bet daugelio svečių žvilgsnį. Kaip ir greta parimęs senas kryžius, kurio įpjovos mena Antarajį pasaulinį karą, rudojo okupantų darbams į reičią vežamą jaunimą, kurie norėjo supjaustyti ir sudeginti kryžių. Kaimo žmonės jį išgelbėjo, bet liko randai.

Parodą papuoštų, praturtintų ir Kęstučio Kuzmos padarytas, žmonos Rūtos ornamentais papuoštas kryžius, kuris pasiekė Vatikaną, popiežių. Kaip ir padovanotas poetui Bernardui Brazdžioniui. Susitikimą su šiuo laisvės šaukliu primena ir knyga. Kęstutis išsaugojo 1943 m. išleistą poeto knygą „Per pasaulį keliauja žmogus“. Per susitikimą Bernardas Brazdžionis joje įrašė: „Liaudies menininkui Kęstučiui Kuzmai. Su padėka už puikius jūsų darbus“.

– Man tai labai brangi dovana, kurią nepaprastai kruopščiai saugau, – neslėpė džiaugsmo Kęstutis Kuzma.

Bet ir be nepatekusių darbų, paroda ganėtinai turtinga. Čia eksponuojami dešimt Rūtos Kuzmienės ir dvidešimt devyni Kęstučio Kuzmos drožiniai. Ir penkių skulptūrėlių kompozicija.

– Susipažinus su ekspozicija pajaučiau, kad jos autorius – laisvos, drąsios dvasios kūrėjas. Vilioja darbų siužetai. Kęstutis medžio skulptūrėlėmis, drožiniais kalba apie tai, kas glūdi giliai širdyje, kas jam nepaprastai brangu ir svarbu. Jis medyje prakalbina mūsų tautos praeitį. Pirmieji drožiniai datuoti 1966 metais, o rezistencijos tema pradėta 1978 m. Tai labai daug pasako apie kūrėjo charakterį, įsitikinimus, kad istorinė praeitis yra labai svarbi Kęstučio Kuzmos gyvenimo dalis, – išpūdziais apie parodą dalijosi menotyrininkė Eglė Vasiliauskaitė.

Kad tai ne tik gražūs žodžiai, patvirtina ir drožinių pavadinimai. Lietuvos kuniškaištieji Kęstutis, rūpintojėlis, du partizanai, pasimatymas miške, kanklininkas, vaidilutė, liūdinti motina su skara, vaidila... Išraiški, daug pasakanti kompozicijos sudėtis: motina, žuvęs partizanas, „skrebas“, partizano vienatvė, motina išlydi sūnų.

Kęstutis Kuzma labai paprastai, bet įtikinamai paaiškina, kodėl jį pakerėjo, užvaldė praeities tematika. Medžio drožėjas gimė vėlyvą rudenį Panevėžio valsčiaus Rėklių kaime ant Lėvens kranto, apsupto miškais.

– Krintančių lapų šnaresys su liūdesiu lydėjo visą gyvenimą. Taip prabėgo nerūpestinga vaikystė su dainomis, kuriomis taip garsėjo Rėklių kaimas, – su meile ir ilgesiu Kęstutis pasakoja apie savo gimtinę. – Vė-

liau užėjo audros, pakilo dulkės, svetimų kariaunų keliamos. Baimė, gaisrų pašvaistės, šūviai pakeitė dainas. Ketvirtame gyvenimo dešimtmetyje netikėtai užgriuvo liaga, kuri per ketverius metus progresuodama beveik atėmė regėjimą. Šis sunkus išbandymas privertė pervertinti kai kurias vertybes. Teko iš naujo kabintis į gyvenimą, kaip skęstančiam už šiaudų, iš naujo surasti sau vietą ir skirtą gyvenimo kelio prasmę. Pradėjau drožinėti. Tos medinės, menkos skulptūrėlės suteikė daug jėgos ir malonumo. Galėjau išsakyti jaunystės išgyvenimus, tautos istoriją. Pasakysiu, tik sunkumai ir vargas leidžia surasti savo tikrąjį kelią ir prasmę.

Kęstutis neslėpė, kad paroda jam sukėlė dvejopus jausmus. Jis džiaugėsi, kad jo darbeliai sulaukė teigiamo įvertinimo, kad tiek daug bičiulių, draugų susirinko pasidžiaugti jo švente. Kartu prisiminė, kad prieš penkiasdešimt metų šiame pastate jis buvo saugumo tardytas, įtarus ryšiais su miško broliais, praleistos bent kelios nerimo naktys niūrioje kameroje, galvojant, kaip neprasitarti, ką žinai, kaip apgauti priešą.

Didysis kunigaikštis Vytautas, netektis, Vilnius, malda, Stalinas ir Hitleris pasidalina Lietuvą ir kitų kūrinių pavadinimai rodo, kad žmonos Rūtos ir vyro Kęstučio drožinių tematika labai artima, vos ne ide-

aliai sutampanti. Tai lėmė panašios gyvenimo sąlygos, jaunystės pergyvenimai.

– Vaikystę supo Lietuvos kalneliai, miškai ir sraunus, šaltiniuotas upelis Dagia, teikantis pro Rasaklinės vienkiemį, – prisimena Rūta Kuzmienė. – Šeimoje buvau jauniausia. Gyvenimo pamokas gavau iš mamos, kaimo pribuvėjos, žiniuonės. Jos nelengvas gyvenimas ir stiprybė subrandino ir mano gyvenimo supratimą, vertybes. Apie tas vertybes ir norėjau kalbėti. Deja, tinkamų žodžių nerasdavau, o kalbėti reikėjo. Taip ir ėmiausi kalbinti medį...

Panašumas atsispindi ne tik kūrinių tematykoje. Apie tai kalba ir patys darbai. Jie labai kruopščiai išdrožti, nevengiant net smulkių detalių: gražiai, rūpestingai išpinta tvorėlė, šautuvas, automatas turi ir pačias smulkiausias dalis. Parodai pateikti darbeliai atlikti įvairia technika. Daugelis jų gana realistiniai, o kartu apibendrinti (tai ypač pasakytina apie sakralinės tematikos drožinius), atlikti šiaurės Aukštaitijai būdingu stiliumi.

Rūtos ir Kęstučio Kuzmų drožinių parodą jau pakeitė ekspozicija „Panevėžio krašto tytyros muziejaus darbuotojai pasiryžę suinteruoti dar ne vieną parodą, skirtą Lietuvos nepriklausomybės devyniasdešimtmečiui.

Manto Morozo nuotr.

Vingiuotas kelias į Dieveniškų „Ryto“ mokyklą

Valentas ŠIAUDINIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 2

Pasiūlymui pritarė Benekainių valsčiaus visuomenė ir parašė pasižadėjimą Lietuvos generalinės srities Švietimo vadybai, kad visapusiškai remis lietuvišką progimnaziją. Švietimo vadybos departamento direktorius parašė įsakymą: Dieveniškų lietuvių progimnaziją nuo 1943 m. rugsėjo 1 d. laikinai perkelti į Benekainius ir pavadinti „Dieveniškų lietuvių progimnazija Benekainyse“. Oficialiai progimnazija (pirma ir antra klasės) įkurta Dieveniškėse, bet darbą pradėjo 1943 m. rugsėjo 21 d. jau Benekainyse. Joje mokėsi 10 mokinių (perkėlus į Benekainius, jų sumažėjo). Progimnazijos direktoriumi paskirtas Vladas Talkačiauskas, baigęs Vilniaus dvimetį pedagoginį institutą, iki tol dirbęs Vilniaus pirmoje berniukų gimnazijoje mokytoju. Mokytojais: Eugenijus Čepulis, VU II kurso studentas, Vladislava Pajaunienė, VU I kurso studentė, Aldona Talkačiauskienė ir Jonas Valutis²⁸.

1943 m. rudenį AK partizanai pareikalavo, kad lietuviškų mokyklų mokytojai nutrauktų vaikų mokymą ir išvyktų iš šių apylinkių, nedviprasmiškai grasino. Kad jų grasinimas turi realų pagrindą, mokytojai neabejojo. Mat akovcai sušaudė Stalgionių kaimo valstietę, trijų vaikų motiną Liudviką Borisienę, 1943 m. rugpjūčio mėn. nušovė Dieveniškų valsčiaus viršaitį V. Jankauską, 1944 m. vasario 2 d. nušovė ir Maciučių kaimo valstietį, keturių vaikų tėvą Juozą Krečių. Mokytojai, pabūgę grasinimų, išvyko. Mokyklos, likusios be mokytojų – užsidarė. Beliko tik Dieveniškų trijų komplektų (šešių skyrių) lietuviška pradinė mokykla. Mokytojų išvykimas pateisinamas, nes ir mokinių tėvai nenoriai leido vaikus į lietuviškas mokyklas – bijojo galimo akovcų keršto.

1944 m. sausio 27 d. AK partizanai puolė Dieveniškės. Nusiaubę valsčių ir kitas įstaiigas, pasitraukė. Po užpuolimo nustojo veikti ir Dieveniškų lietuvių pradinė mokykla²⁹. 1944 m. kovo 14 d. AK puolė Dieveniškės antrą kartą. Prieš juos neatsilaikė ir policija. Akovcai nusiaubė miestelį, nužudė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją baigusią lietuvaite. Žuvo vienas policininkas. Miestelyje ilgą apsisitojimo AK Vilniaus apygardos štabas. Valsčius išsikėlė į Benekainius.

Nors 1943–1944 m. m. progimnazija dirbo Benekainyse, tačiau kai kurie jos mokytojai neišvengė negailestingos akovcų rankos. 1944 m. balandžio 1 d. į jų rankas pateko mokytoja Vladislava Pajaunienė, kuriai pavyko pabėgti. Ji ir toliau mokytojavo Benekainyse. Nors buvo kilusi iš šių apylinkių, bet dėl saugumo gyveno Vilniuje ir į mokyklą atvažiuodavo traukiniu, o mokytojas Eugenijus Čepulis, patekęs akovcams, negrįžo³⁰. 1944 m. gegužės 26 d. akovcai, patykoję kelyje, nušovė Dieveniškų valsčiaus Benekainyse viršaitį Joną Kakarieką³¹.

Dieveniškų pradinė mokykla

1944–1945 m. m. pradinėje mokykloje lietuvių dėstomąja kalba mokėsi 113 mokinių, dirbo 3 mokytojai (ketvirtos skyriaus nebuvo). 1945–1946 m. – apie 140 mokinių. 1946–1947 m. m. lietuvių dėstomąja kalba mokėsi tik 53 mokiniai, o rusų kalba – 100 mokinių. Dirbo 3 mokytojai. Lietuviukus mokė Jadvyga Talkačiauskaitė. 1947–1948 m. m. rusų dėstomąja kalba mokėsi 201 mokinys ir lenkų kalba – 23 mokiniai. 1948–1949 m. m. 160 mokinių mokėsi tik rusų dėstomąja kalba.

Pastaba: 1947 – 1948 m. m. mokinių skaičius žymiai didesnis. Matyt, vedėjas į ataskaitą įtraukė visus vaikus, turėjusius lankyti mokyklą, nes tuo metu nemažai mokyklinio amžiaus vaikų jos nelankydavo. Kitais mokslo metais įtraukė tik lankančius³².

Dieveniškų progimnazija pokariu

1946 m. rugsėjo 1 d. įsteigta progimnazijos pirmoji klasė rusų dėstomąja kalba. 1946–1947 m. m. mokėsi 10 mokinių. 1947–1948 m. m. pirmoje ir antroje klasėse mokėsi 18 mokinių, o 1948–1949 m. – 51 mokinys³³.

Dieveniškų septynmetė mokykla

1949–1950 m. m. pirmose-septintose klasėse rusų dėstomąja kalba mokėsi 193 mokiniai. 1950 m. mokykla išleido pirmąją septintokų laidą – septynis mokinius³⁴. Kiek mokinių mokėsi septynmetėje mokykloje 1950–1952 m. m., žinių nėra.

1952 m. rugsėjo 1 d. Dieveniškų mišrioje rusų-lenkų septynmetėje mokykloje atidaryta aštuntoji klasė, o lietuvių dėstomąja kalba – penktoji ir šeštoji klasės. Mokykla tapo vidurinė³⁵.

1953 – 1954 m. m. trikalbės mokyklos pirmose–devintose klasėse mokėsi 378 mokiniai. Tarp jų lietuvių kalba dėstomose klasėse:

penktoje – 19,
šeštoje – 15,
septintoje – 17 mokinių.

Iš viso: 51 mokinys³⁶.

Įdomu, kad pradinių pirmų–ketvirtų klasių lietuvių dėstomąja kalba mokykloje nebuvo. Mokiniai pirmose–ketvirtose klasėse mokėsi rusų arba lenkų kalba. Tik nuo penktos klasės norintieji galėjo mokytis lietuviškai. Tas rodo: jei mokiniai, atėję į penktąją klasę, sugebėjo mokytis lietuviškai, jie šeimose kalbėjo lietuviškai.

Lietuviškose klasėse mokytojavo: Ona Danusevičiūtė, baigusi vidurinę mokyklą,

Jonas Jakubauskas, VVPI II kurso studentas, Vaclovas Jankūnas, baigęs III kursą VU, Vanda Petronytė, baigusi IV kursą VVPI, Vytautas Vilčinskas, baigęs mokytojų seminariją³⁷.

Laikui bėgant lietuviškose klasėse mokinių daugėjo. 1956 m. rugsėjo 1 d. atidaryta lietuviška dešimtoji klasė, o 1957 m. rugsėjo 1 d. – ir vienuoliktoji. Tada lietuviškose

Dieveniškų „Ryto“ vidurinė mokykla

klasėse mokėsi apie 100 mokinių. 1958 m. pavasarį išleista **pirmoji abiturientų laida** lietuvių dėstomąja kalba.

1958–1959 m. m. lietuvių kalba mokėsi 122 mokiniai (iš viso mokykloje 411). Nuo 1958 m. rugsėjo 1 d. atidarytos pirmos ir antros klasių komplektas lietuvių dėstomąja kalba³⁸. 1959–1960 m. m. lietuviškose klasėse jau mokėsi 142 mokiniai (iš viso mokykloje 452)³⁹.

Pastaba: Lietuvoje tarpukariu greta progimnazijų veikė ir nepilnos 4 klasių (po 1936 m. reformos – 3 klasių) vidurinės mokyklos. Jos nuo progimnazijų skyrėsi tuo, kad vietoj lotynų kalbos jose buvo dėstomi praktiniai dalykai (pvz., buhalterija). Nuo 1942 m. rudens visos nepilnos vidurinės mokyklos tapo progimnazijomis. Tačiau Dieveniškų progimnazija, veikusi 1943–1944 m. m., kartais spaudoje ir dabar pavadinama Dieveniškų vidurine mokykla (tad, nesumaišykime su dabartinėmis vidurinėmis mokyklomis)⁴⁰.

Iki 1964–1965 m. m. mokykla dirbo senoje, 1926 m. statytoje, mokykloje. Nugriauta 2005 m., nes ilgą laiką nebuvo naudojama.

1965 m. mokykla persikėlė į naują pastatą. Dabar jame 1-oji ir „Ryto“ vidurinės mokyklos.

1977–1978 m. m. lietuviškose klasėse mokėsi 248 mokiniai. Tai buvo didžiausias lietuviškai besimokančių mokinių skaičius per visą vidurinės mokyklos istoriją. Vėliau mokinių tiek lietuviškose, tiek rusiškose ir lenkiškose klasėse ėmė mažėti.

1992 m. vasarą trikalbė (lietuvių, rusų, lenkų dėstomosiomis kalbomis) mokykla skilo į dvi: į mokyklą rusų–lenkų dėstomąja kalba ir mokyklą - lietuvių dėstomąja kalba. Pastaroji buvo pavadinta Dieveniškų antrąja vidurine mokykla, o nuo 1995 m. – Dieveniškų „Ryto“ vidurine mokykla.

Mokyklos pastatas padalintas abiemis mokykloms. Mažesnioji dalis teko antrajai vidurinei mokyklai, nes tuomet joje mokėsi tik 56 mokiniai. Tuo tarpu pirmojoje – 190. Laikui bėgant, antrojoje vid. mokykloje mokinių skaičius augo, o pirmojoje mažėjo. 20 a. paskutiniaisiais metais „Ryto“ vidurinė mokykla mokinių skaičiumi pralenkė pirmąją, bet patalpų niekas neperdalino. O vertėtų!

Abi mokyklos naudojasi ta pačia sporto sale, stadionu, valgykla. Abiejų mokyklų mokinius vežioja tas pats mokyklinis autobusukas. Bet pirmoji vidurinė mokykla yra šeiminkė, o „Ryto“ – prašytoja.

Pirmąją Dieveniškų antrosios vid. mokyklos direktore buvo paskirta Danutė Andruškevičiūtė, kurią 2004 m. gruodžio 13 d. pakeitė dabartinė direktorė Lolita Mikalauskienė.

2006–2007 m. m. mokykloje dirbo 25 mokytojai. Direktorės Lolitos Mikalauskienės manymu, kolektyvas gana jaunas (nėra nė vieno pensinio amžiaus žmogus), energingas, darbštus, draugiškas. Tik du vyrai. Dvidešimt mokytojų įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Kiti mokosi neakivaizdžiai. Šeši mokytojai metodininkai:

Irena Ardišauskienė – pradinių klasių, Regina Barsukienė – matematikos, Valentina Cvilik – biologijos, Lolita Mikalauskienė – istorijos, Ilona Šedienė – anglų kalbos, Olga Špokienė – vokiečių kalbos. Dešimt – vyr. mokytojų.

Mokyklos direktorė Lolita Mikalauskienė

Ana Sadvinskaja – VPU istoriją,
Ana Seržant – VPU rusų kalbą,
Povilu Taraškevičiumi – DA ir t. t.

Paprastai dauguma tėvų būna iš anksto apsisprendę, į kurią mokyklą leis savo atžalą. Tuos tėvus žino mokykla ir yra dėl jų rami. Bet kiekvienais mokslo metais pasitaiko tokių tėvų, kurie svyruoja, neapsisprendžia. Tokius tėvus aplanko mokytojai, pasikalba. Kai kuriems to pakanka. Bet daugumai apsispręsti „padeda“ materialinė dovana ar pašalpa, kurią gauna iš seniūnijos, jei vaikas pradeda lankyti mokyklą lenkų dėstomąja kalba. „Ryto“ mokykla tokių galimybių neturi.

Gegužės mėnesį mokykla būsiamiems pirmokams ir jų tėveliams ruošia Abėcėlės šventę. Meninę programą parengia priešmokyklinukai. Būsimieji pirmokai ir jų tėveliai supažindinami su mokykla, pabendrauja su būsima mokytoja. Keletą paskutinių mokslo metų į mokyklą ateina apie dešimt pirmokų.

Mokykloje daug metų veikia meno kolektyvai:

Ansamblis „Aušrelė“, kuris kai kada atstovauja netgi rajonui. Vadovas – muzikos mokytojas Gintaras Staniulis.

Dramos studija „Arlekinas“. Vadovė – lietuvių kalbos mokytoja Vilma Kisielytė.

Jau dešimt metų egzistuoja lėlių teatras, dažnai reprezentuojantis rajonui. Vadovė – pradinių klasių mokytoja Irena Ardišauskienė.

P.S. 1985 m. Dieveniškų vaikų darželyje buvo 3 rusiškos grupės. Darželį išlaikė kolūkis. 1987 m. vietoje vienos rusiškos grupės įkurta lietuviška, o 1990 m. vietoje kitos rusiškos – lenkiška. Trečioji liko rusiška. 1991 m. darželis perėjo rajono švietimo skyriaus žinion. Laikui bėgant, darželyje vaikų sumažėjo ir rusiška grupė išnyko. 2006 – 2007 m. m. darželyje buvo dvi grupės – lietuviška ir lenkiška. Kiekvienoje apie dešimt vaikų.

Pabaiga

Šaltiniai:

1. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 7. P. 18.
2. Auderska H. Karalienė Bona. V., 1994. P. 318.
3. Miškinis A. Lietuvos TSR urbanistikos paminklai. V., 1983. P.5 // Dieveniškės.
4. LVIA F. 388 Ap. 1 B.1022 L. 14.
5. Pirmąją vseobščaja perepis naselenija Rosiskoj imperiji 1897. Vilenskaja gubernija. 1900. C. 20.
6. Mažoji lietuvių tarybinė enciklopedija. T. 1. P.404.
7. Visuotinė lietuvių enciklopedija. T. 4. P. 751.
8. Lietuvos gyventojų surašymas 2001 m.
9. Vilniaus žinios. 1906. Nr. 248.
10. Mačiekus V. Dieveniškės. V., 1998. P. 144 // Misius K. Lietuvių kalbos nykimas Dieveniškų krašte iki 1915 m.
11. LVIA F. 378 Ap. 1806 B. 417 L. 3 ir 11.
12. Viltis. 1908. Nr. 122.
13. MAB RS F. 246 – 390, 392.
14. MAB RS F. 246 – 392.
15. Wierzbowski T. Szkoły parafjalne w Polsce i na Litwie za czasow komisji Edukacji Narodowej 1776 – 1794. Krakow, 1921. P. 205.
16. Kurczewski J. Biskupstwo Wilenskoe. P. 300.
17. Pametnaja knyžka Vilenskovo učešbnogo okruga 1877 g.
18. Tyla A. Švietimas Dieveniškų apylinkėse iki 20 a. pradžios. V., p.50.
19. Pametnaja knyžka Vilenskovo gubernij narodnich učilšč. C.145.
20. Viltis. 1908. Nr. 122.
21. MAB RS F.255 – 783.
22. Evsey N. Svencenskij prorib. Moskva, 1936. C. 119.
23. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 6. P. 607.
24. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. T. 6. P. 607.
25. Vilniaus balsas. 1941. Nr. 27.
26. Mačiekus V. Dieveniškės. V., 1997. P.97 // Buchaveckas S. Švietimas Dieveniškų apylinkėse 1941 – 1944 m.
27. Mačiekus V. Dieveniškės. V., 1997. P.97 // Buchaveckas S. Švietimas Dieveniškų apylinkėse 1941 – 1944 m.
28. LCVA FR – 762 Ap.2 B.169.
29. Policijos pranešimai // LYA skyrius F.3377 Ap.58 B.273 L. 57.
30. 1944 m. balandžio 3 d. Dieveniškų progimnazijos direktoriaus raštas Švietimo vadybai // LCVA F.R – 629 Ap.1 B.173.
31. Armija krajoja Lietuvoje. V – K., 1995. P.111.
32. LCVA F.R – 762 Ap.6 B.21. 96, 167, 272, 367.
33. LVCA F.R – 762 Ap.6 B.167, 272, 367.
34. LCVA F.R – 629 Ap.6 B.494.
35. LCVA F.R – 762 Ap.6 B.798.
36. LCVA F.R – 762 Ap.6 B.935.
37. LCVA F.R – 262 Ap.6 B.900.
38. LCVA F.R – 762 Ap.6 B.1581.
39. LCVA F.R – 762 Ap.6 B.1712.
40. LMTE. T. 2. P. 927.

Šalčios aleliumai – lietuviybės šventė lietuvių žemėje

Atkelta iš 7 p.

Kada Jūs pasirengsit savus mokytojus, kad neberekėtų mokytojų iš Vilniaus?

Dar dvi laidos. Dar kokie ketvei metai. Dabar antrame kurse socialinę pedagogiką studijuoja mūsų buvusi mokinė Aleksandra Juchevič. Ir ji klausia, ar būtų galimybė dirbti. Žinoma, aš tuo labai džiaugiuosi, bet situacija yra tokia, kad atlyginimas yra labai mažas.

Poškonių pagrindinės mokyklos mokytoja Zita Sperauskienė.

Kaip per 14-ka metų pasikeitė Šalčios kraštas?

Iš pradžių keitėsi labai greitai, kai švietimo ir mokslo ministru buvo akademikas Zigmas Zinkevičius. Buvo malonu, kad Pietryčių Lietuvoje dirbantiems mokytojams bei jų ugdytiniais parodytas labai didelis dėmesys, deja, vėliau, keičiantis valdžioms, keitėsi padėtis ir mūsų mokytojų, dirbančių šiame krašte, keitėsi nuolatinis mūsų ignoravimas. Konkrečiai – lietuviškos mokyklos, kaip jas paremontuoti? Kam joms teikti daugiau valandų? Popamokinės valandos buvo taupomos, turbūt taip vyks ta dar ir šiandien. Labai sparčiai uždarinėjamos mokyklos. Švietimo ir mokslo ministerija yra numaciusi: jeigu klasėje yra 5 mokiniai, tai klasė turi būti, bet, deja, tai palikta savivaldybės žiniai, o savivaldybės – nieko nedaro. Žinome, kas Šalčininkuose valdo, tai – Lenkų rinkimų akcija, todėl pas mus 5 vaikai – nebe klasė. Jau klasės jungtinės. Jose nėra duotas toks maksimalus valandų skaičius, kokį turi apskrities mokyklose jungtinėse klasėse dirbantys mokytojai. Mūsų savivaldybės tiek valandų neduoda. Štai taip ir prasidėjo mokytojų abejingumas. Jų atlyginimas mažas; atvykusiems mokytojams reikia nuomotis bei mokėti už butus, o tai yra nepaprastai sunku.

Čiūžakampio pagrindinės mokyklos mokytoja Asta Sutiaginienė.

Kaip Jums sekasi mokykloje?

Sunku su vaikais, nes dauguma iš jų yra iš lenkiškų šeimų. Ateina visiškai nemokantys lietuvių kalbos, tai ir yra didžiausia problema.

Kaip Jūs ją įveikiate?

Daug bendraujame su vaikais, yra įvairūs būreliai, dabar turime mišrią priešmokyklinę grupę, į kurią vaikai gali ateiti jau nuo 3 metų, – tai jau yra pradžia. Ir dabartiniai septintokai, aštuntokai, atėję į pirmąją klasę, visą pusmetį mokėsi tik lietuvių kalbos. Tik kai kurie galėjo kažko pasiekti, o dabar vaikučius leidžia mokytis trupučią anksčiau. Sakysčiau, kad dabar jiems šiek tiek yra lengviau. Turime tradicinius kalėdinius spektaklius, į kuriuos visada važiuojame, vežame vaikus, jie patys ir dalyvauja, nes vis tiek esame maža bendruomenė. Todėl vos ne visi vaikai čia mokosi priverstinai.

Kiek metų Jūs jau dirbate?

Septintus metus. Aš esu vietinė šalčininkietė. Mes buvome ta pati maža bendruomenė, kurių klasėje buvo taip pat po dešimt. 1995 m. baigiau dvikalbę mokyklą, dabartinę „Santarvės“. Paskiau – Vilniaus pedagoginį universitetą ir sugrįžau į Čiūžakampį. Šalčininkuose tėvai paliko butą, tai jame gyvenu ir važinėju į mokyklą.

Kalbamės su direktoriaus pavaduotoja ugdymui Neringa Urbaite.

Kiek kolektyvų dalyvavo „Šalčios aleliumuose“?

Su mūsų gimnazija – 12: Baltosios Vokės „Šilo“, Turgelių vidurinė, Poškonių pagrindinė, Šilo „Aušros“ vidurinė, darželis „Vyturėlis“ ir t.t.

Algimantas Masaitis ir Vilniaus krašto lietuvių sąjungos išeivijoje vicepirmininkė Virginija Bulotienė daugelį metų rūpinasi lietuvių švietimu Rytų Lietuvoje

Zita Sperauskienė yra susirūpinusi lietuviybės likimu Šalčininkų rajone

Turgelių vidurinės mokyklos mokinių ir moksleivių bendra šokių kompozicija „Priglausk, motinėle, savo dukreles...“

Alfonsas Augulis su savo senais pažįstamais turi apie ką pakalbėti

Kokie reikalavimai buvo šventės dalyviams?

Kaip ir kiekvienais metais buvo išsiųsti nuostatai ir pagal juos buvo ruošiamos programos pasirodymai...

Gervėčių klubo pirmininkas ir asociacijos „Gimtinės takas“ prezidentas Alfonsas Augulis.

Kaip integruojasi čia gyvenantys lietuviai į Lietuvos Respublikos viešąjį gyvenimą?

„Šalčios aleliumai“ darosi vis įdomesni vaikai jaučiasi laisvesni, nesukaustyti, tai yra svarbiausia ugdymams asmenybėms. Antras dalykas – nelabai dabar atskirsi, kuris yra kitautis, kuris – lietuvis. Trečia – sako, kad ramesni Lietuvos gyventojai. Anksčiau to nelabai sakydavo. Paklause: o kaip Jums, kad Jūs lenkai? Atsakydavo: visų pirma, mes – Lietuvos piliečiai, o tik paskui lenkai. Gaila, kad ne visa vietinė valdžia tai supranta. Aš manau, kad po kelerių metų jie bus išmesti į šiukšlyną pačių žmonių. Metai iš metų yra toks standar-

tinis trafaretas, atėjęs iš stagnacijos laikų, galbūt galima tai įvairiau pristatyti, tai nebūtinai turi būti priekyje, tai galėtų būti viduryje.

Persikėlus į Gervėčius, kokie ten pokyčiai? Ar nėra jokių?

Pokyčiai yra. Lietuva tolsta nuo etninių žemių, ir jei anksčiau mažais žingsneliais, tai dabar – septynmyliais.

Kuo tai pasireiškia?

Labai paprastai. Pasižiūrėkime į vaikus: yra lietuviškos mokyklos, yra sekmadieninės mokyklos, bet kokios jų perspektyvos? Ateina į Lietuvą mokytis, reikia mokėti už mokslą, to nepajėgus nei vienas etninių žemių besimokantis. Ant-

PROGRAMA

2008 metų „Šalčios aleliumų“ šventė jau vienuoliktoji.

Ši šventė sukviečia Šalčininkų žemės talentus – mokinius ir mokytojus, kad dar kartą paliudytų jų meilę ir pagarbą lietuviškam žodžiui, atskleistų šiame krašte augančius jaunos kūrybingus žmones.

Lietuvos tūkstantmečio gimnazija vykdo šį projektą siekdama kelti rajono mokinių valstybinės kalbos mokėjimo lygį, ugdyti sceninę kultūrą, pagarbą tautos tradicijoms, mokyti bendravimo, drašos išsakant savo mintis.

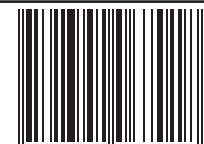
ras dalykas – gyventi Lietuvoje studijų metu, reikia turėti visus nurodymus, reikia turėti tiek pinigų, kaip ir dirbančiam žmogui, o tai yra neįmanoma. Trečia – o balai, kurie dabar yra ir čia galima mokytis. Ketvirtas dalykas, kuris yra vienas iš pagrindinių, tai – vizos. Atėjo Šengenas, mes, kaip ir deklaruojame, bet tų vizų reikalavimų praktiškai neįmanoma įvykdyti.

Kalbėjosi Juozas VERCINKEVIČIUS
Autoriaus nuotr.

Mirus politiniam kaliniui, rašytojui, publicistui, mokytojui Viktorui ALEKNAI, nuoširdžiai užjaučiame velionio žmoną Leonciją, vaikus, gimines, artimuosius ir draugus.

„Vorutos“ laikraščio redakcija

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, Dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, G. Paviržis, dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt Redakcija: Aleksandras Adamkavičius, Martynas Buivis, Mindaugas Miliauskas, Vita Tadarovskienė, Albina Trečiokienė, Gražina Zaleckytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius
---	-----------------------------------	---	---

© „Voruta“ 2008. Visa medžiaga (rašiniai) pateikta laikraštyje „Voruta“ yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.

© „Voruta“, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devyniolikieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1000 egz.